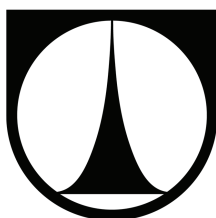

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická

**NÁBOŽENSTVÍ A MYTOLOGIE
V RANĚ STŘEDOVĚKÉ SKANDINÁVII**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Liberec 2014

Kateřina Olšová

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

NÁBOŽENSTVÍ A MYTOLOGIE V RANĚ STŘEDOVĚKÉ SKANDINÁVII

Bakalářská práce

Studijní program: B7106 – Historická studia
Studijní obor: 7105R062 – Kulturněhistorická a muzeologická studia
Autor práce: **Kateřina Olšová**
Vedoucí práce: PhDr. Pavel Smrž

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Kateřina Olšová**
Osobní číslo: **P10000758**
Studijní program: **B7106 Historická studia**
Studijní obor: **Kulturněhistorická a muzeologická studia**
Název tématu: **Náboženství a mytologie v raně středověké Skandinávii**
Zadávající katedra: **Katedra historie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Tato práce má za cíl sledovat vznik a vývoj skandinávské mytologie a náboženství napříč raně středověkou historií. Vlivy, inspirující mytologické představy a jejich podíl na utváření severské kultury, jsou zkoumány na základě analýzy a komparaci pramenů a studiu sekundární literatury. Podrobnější reflexe je prezentována na vybrané mytologické postavě jako názorná ukázka kulturního vývoje.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- DUBOIS, Thomas Andrew, *Nordic Religions in the Viking Age*, Philadelphia: University Pennsylvania Press, 1999, ISBN 0-8122-1714-4
HEGER, Ladislav, *Edda*, Praha: Argo, 2004, ISBN 80-7203-533-9
HEGER, Ladislav, *Staroislandské ságy*, Praha: SNKLU, 1965, ISBN 01-134-65
HOLGER, Kirkholm Nielsen, *Germánská kniha mrtvých*, Praha: Eminent, 2003, ISBN 80-7281-159-2
KADEČKOVÁ, Helena, *Dějiny severských literatur I. Středověk*, Praha: Karolinum, 1997, ISBN 80-7066-753-2
KADEČKOVÁ, Helena, *Soumrak bohů: severské mýty a báje*, Praha: Aurora, 1998, ISBN 978-80-7299-098-6
KADEČKOVÁ, Helena, *Sága o Völsunzích a jiné ságy o severském dávnověku*, Praha: Argo, 2011, ISBN 978-80-257-0400
LINDOW, John, *Norse Mythology: A Guide to Gods, Heroes, Rituals, and Beliefs*, New York: Oxford University Press, 2001, ISBN 0-19-515382-0
PAXSONOVÁ, Diana L., *Základní kniha germánského pohanství*, Praha: Grada, 2011, ISBN 978-80-247-3217-6
SPÁČILOVÁ, Libuše, WOLFOVÁ, Maria, *Germánská mytologie: Svět germánských božstev*, Olomouc: Votobia, 1996, ISBN 80-7198-138-9
STURLUSON, Snorri, *Edda a Sága o Ynglingzích*, Praha: Argo, 2003, ISBN 80-7203-458-8

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Pavel Smrž**
Katedra historie

Datum zadání bakalářské práce: **19. dubna 2013**
Termín odevzdání bakalářské práce: **25. dubna 2014**

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 19. dubna 2013

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat panu doktoru Smržovi, který se neváhal ujmout postu vedoucího této práce a po celou dobu mi poskytoval cenné rady, díky kterým jsem mohla práci vylepšovat. Rovněž děkuji svému příteli, Michalu Tvrzníkovi, který mi byl vždy oporou, jež obětoval svůj cenný volný čas, aby se podílel na odstranění nedostatků a neustále mě motivoval k dokončení této práce. Dále děkuji své rodině za letitou podporu ve studiu a v neposlední řadě také Tex Ch'Amovi za dodání inspirace během psaní práce.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá historickým komplexním vývojem náboženství ve skandinávských oblastech v období raného středověku. Významnou část práce zaujímá rekonstrukce mytologických představ pohanské víry na základě studia pramenů, sepsaných ve stejném období. Výběr pramenů se vymezuje na původní skandinávskou a křesťanskou tvorbu, která obsahuje informace týkající se vikingské mytologie. Poslední část detailně rozebírá vybranou mýtickou postavu, na které je demonstrováno použití pramenů a problematika jejich výkladu.

Klíčová slova: náboženství, mytologie, Skandinávie, Vikingové, pohanství, christianizace

Annotation

This bachelor thesis deals with historical evolution of religion in Scandinavian region in early medieval era. Major part of this work is about reconstruction mythological ideas of paganism based on the researching historical medieval sources. Selection is focused on native and Christian sources, which contain information about Norse mythology. Last part is about analyzing of the chosen mythological character using historical sources as well as demonstration of problem with their usage.

Keywords: religion, mythology, Scandinavia, Vikings, paganism, Christianization

Obsah

Seznam použitých zkratk a symbolů	8
Úvod	9
1 Skandinávské náboženství	10
1.1 Vývoj náboženství.....	10
1.1.1 Pohanská éra	10
1.1.2 Christianizace	13
1.2 Kulturně-sociální jevy pohanského náboženství.....	17
1.2.1 Věštění	17
1.2.2 Obětování	18
1.2.3 Pohřební ritus.....	19
1.2.4 Svátky	20
1.2.5 Runy	21
2 Mytologie	25
2.1 Prameny.....	25
2.1.1 Eddické písně.....	26
2.1.1.1 Poetická Edda	26
2.1.1.2 Prozaická Edda	31
2.1.1.3 Eddica Minora	33
2.1.2 Křesťanské kroniky	33
2.1.2.1 Gesta Danorum	34
2.1.2.2 Činy biskupů hamburského kostela	34
2.2 Božstvo.....	35
2.2.1 Bohové.....	36
2.2.2 Bohyně.....	44
2.3 Mýtické bytosti.....	46
2.3.1 Pomocníci bohů	46
2.3.2 Nižší božstvo	48
2.3.3 Obyvatelé jiných světů	49
2.3.4 Nestvůry	51
2.4 Mytologický kosmos.....	53
2.4.1 Stvoření světa	53
2.4.2 Yggdrasil	54
2.4.3 Devět světů	55

2.4.4	Ragnarök.....	57
3	Loki	59
3.1	Charakteristika	59
3.1.1	Lódur	60
3.1.2	Útgardský Loki.....	61
3.1.3	Logi.....	61
3.2	Lokiho kult	62
3.3	Loki v reflexi pramenů.....	62
3.3.1	Haustlög.....	62
3.3.2	Gosforthský kříž	63
3.3.3	Starší Edda.....	63
3.3.4	Mladší Edda.....	64
3.3.5	Völuspá hin skamma	66
3.3.6	Gesta Danorum	66
3.4	Role v mytologii.....	67
3.4.1	Trickster.....	67
3.4.2	Ódinova trojice	68
3.4.3	Ztělesnění zla.....	68
3.4.4	Křesťanský ďábel	69
	Závěr.....	70
	Seznam použitých zdrojů.....	71
	Seznam příloh	77

Seznam použitých zkratek a symbolů

n. l.	našeho letopočtu
př. n. l.	před naším letopočtem
r.	roku
stol.	století
tj.	to jest
tzv.	takzvaný

æ	[æ]
å	[ó]
ä	[e]
ð	[edh]
ö	[oe]
ô	[ó]
ø	[ó]
þ	[Th]
þ	[th]
ü	[ue]

Úvod

Tato práce pojednává o náboženském vývoji a mytologických představách germánských kmenů, žijících ve skandinávské oblasti v průběhu raného středověku. Toto období umožňuje zkoumání prolínání pohanské a křesťanské kultury a jejich vzájemnému ovlivňování.

Cílem práce je nejen podrobný popis proměn v pohanské víře, ale také kritika a komparace pramenů, ze kterých jsou čerpány primární informace, potřebné k rekonstrukci pohanských mýtu. Jelikož je množství původních písemností a hmotných pozůstatků značně omezené, jsou doplněny soudobou literaturou, ve které jsou shrnuty poznatky z neskandinávských oblastí, které Severogermánci v rámci svých výprav navštívili.

Zatímco historický vývoj náboženství je mapován pouze na základě doložitelných skutečností, mytologická část se, vzhledem ke své podstatě, potýká s problematikou necelistvých či doposud neobjasněných teorií, což je podrobněji znázorněno na jedné mytologické postavě, jež byla významnou součástí mýtických příběhů a písní.

1 Skandinávské náboženství

1.1 Vývoj náboženství

Skandinávská oblast zahrnuje území na severu a severozápadu Evropy, kde se již v době bronzové usídlily germánské kmeny a následně splynuly s původním obyvatelstvem.¹ Nové obyvatelé dnešního Dánska, Švédska, Norska a Islandu spojoval, díky společným indoevropským kořenům, podobný jazyk a kulturní zvyky, jako byl chov dobytka a silný patriarchální systém.² Přestože historický a politický vývoj se v jednotlivých zemích lišil, náboženské představy byly téměř totožné, pouze v některých oblastech se lišily počtem bohů a bohyň.

1.1.1 Pohanská éra

Jako tomu bylo u většiny starodávných kultur, i u Severogermánců se mezi prvními náboženskými ideami zformulovala představa o bozích ztělesňujících přírodní jevy. Zejména životně důležité Slunce, Měsíc a oheň symbolizovaly v kultu Germánů nejmocnější bohy.³ Důležitý byl také kult ženy, coby ploditelky, čímž bylo na ženu nahlíženo jako váženou osobu. Byly zpodobňovány s Matkou Země, kterou považovaly za matku všech Germánů.⁴ Právě z jejího lůna pocházel bůh Tuis-ton, jenž zplodil boha Mannuse, jehož synové představovali zakladatele tří větví germánských kmenů, přičemž původcem severních Germánů měl být Ingvaeones.⁵

S příchodem zemědělství se spiritistický svět rozšířil o další bohy a duchy. Duchové představovali nedílnou součást života Germánů, protože sídlili v různorodých předmětech a místech. Zvláště magicky působily bažiny, odkud se ozývaly podivné zvuky, a svítla světla z neznámého zdroje, proto byla tato místa

¹ PODBORSKÝ, Vladimír. *Náboženství pravěkých Evropanů*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN: 80-210-4178-1. S. 435.

² TACITUS, Publius Cornelius. *Germanie*. 1. vyd. Praha: Nákladem J. Otty, 1905. S. 30.

³ SPÁČILOVÁ, Libuše, WOLFOVÁ, Maria. *Germánská mytologie: Svět germánských božstev*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1996. ISBN: 80-7198-138-9. S. 13.

⁴ PODBORSKÝ, Vladimír, pozn. 1, s. 435.

⁵ TACITUS, Publius Cornelius, pozn. 2, s. 30.

považovaná za posvátná.⁶ A protože nespokojení duchové mohli vyvolávat nešťastné okamžiky, snažili se je Germáni naklonit na svou stranu různými dary a obětinami. V těchto přírodních obětištích tak končily na počest duchů a bohů zbraně, potraviny a další předměty. Výjimkou nebyly ani lidské oběti, které se objevovaly již za neolitu.⁷ Komunikaci s duchy zprostředkovávali šamani, kteří se uvedli do transu a následně tlumočili jejich vůli. Brány do světa duchů střežila magie zvaná seið, jež většinou sídlila ve zvláštních kamenných útvarech a prasklinách.⁸ Ty pak používaly šamanky zvané seiðkonur, nebo v případě muže seiðmenn, jako obětní ol-táře. Avšak praktikování seið mohlo mít za následek vyloučení z komunity.

V polovině 1. století př. n. l. se duchové přesouvali do pozadí a základem víry se stali personifikovaní bohové, které bylo třeba náležitě uctívat.⁹ Doposud však nebyla etablována kněžská moc, a tak obřady vykonával náčelník, nebo v případě rodinných obřadů, otec rodiny. K uctívání bohů nebylo třeba žádných monumentálních svatyní nebo okázalých soch, protože by bylo urážkou zavírat bohy do čtyř stěn.¹⁰ Obřady se konaly v přírodě, především v lesích, na výšinách nebo u jezer. Germáni viděli své bohy jako správce světa, proto bylo třeba řídit se jejich vůlí.¹¹ Volba uctívaného božstva byla zcela individuální. Lidé mohli uctívat celou plejádu bohů, ale také pouze jednoho, či žádného. Pokud je nějaký bůh zklamal, tak si mohli zvolit jiného. Bylo běžné, že rodina uctívala jisté božstvo po celé generace a tvořilo tak rodinnou tradici.¹² Své vlastní bohy mohl mít i každý kmen, ačkoliv se jejich bohové od jiných lišili pouze jménem.

Hlavním personifikovaným bohem byl pro většinu kmenů bůh Tivaz, též známý jako Tý,¹³ jednoruký bůh válečníků.¹⁴ Jeho svatyně se umísťovaly na vyvý-

⁶ PODBORSKÝ, Vladimír, pozn. 1, s. 451.

⁷ TODD, Malcolm. *Germáni*, 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 1999. ISBN: 80-7106-263-4. S. 76.

⁸ PARTRIDGE, Christopher. *Lexikon světových náboženství*. 1. vyd. Praha: Slovart, 2006. ISBN: 80-7209-796-2. S. 125.

⁹ PODBORSKÝ, Vladimír, pozn. 1, s. 437.

¹⁰ TACITUS, Publius Cornelius, pozn. 2, s. 35.

¹¹ PODBORSKÝ, Vladimír, pozn. 1, s. 437.

¹² DAVIDSON, Hilda Roderick Ellis. *Myths and Symbols in Pagan Europe: Early Scandinavian and Celtic Religions*. 1. vyd. Syracuse: Syracuse University Press, 1988. ISBN: 0-8156-2438-7. S. 222.

¹³ Mnohé české přepisy jmen severských bohů se v různých publikacích liší, proto se mohou vyskytovat v různých verzích. U všech mužských jmen se však odstraňuje koncovka –r, která se

šeniny, ke kterým vedla cesta pouze po lávce. Bojovník, který mu chtěl vzdát hold, si musel svázat ruce, a pak teprve mohl vkročit na lávku. Takto bohu dával najevo, že vkládá svůj osud do jeho rukou a jako znamení vděku za jeho oběť, při které přišel o ruku, aby zachránil lidi a bohy před obřím vlkem. Pokud válečník z lávky spadl, musel se bez cizí pomoci dostat zase zpět.¹⁵ Kromě Týa se do popředí dostávají i trojice skandinávských bohů, známých nejspíše již z doby bronzové, a to Ódin, Tór a Frey (viz kapitola 2.2.1 Bohové). Ódin později nahradil v čele bohů Týa a stal se hlavním bohem vyšší společenské vrstvy. Prostý lid si však nejvíce oblíbil boha Tóra.¹⁶

Největší expanze germánského panteonu nastala v době vikingské, která je datována od 8. století n. l. a končí s christianizací celé Skandinávie, jež probíhala začátkem 11. stol.¹⁷ Z této doby také pochází nejvíce písemných pramenů, které znamenávají skandinávské náboženství a mytologii. Nárůst božstev byl způsoben rostoucím počtem jmen, kterými Skandinávci nazývali své bohy. Jeden bůh tak mohl mít hned několik různých pojmenování a časem se z těchto odlišných pojmenování stali noví bozi.¹⁸ Rozrůstající panteon se navíc začal diverzifikovat na dvě části. Starší bohové, kteří byli typičtí spíše pro starší generaci původních skandinávských obyvatel, zastupovali především úrodu a plodnost. Tito bozi byli označováni jako Vanirové, či též Vanové, a řadil se k nim třeba bůh Frey nebo bohyně Freyja.¹⁹ Druhou část tvořili Æsirové, nebo též Ásové, kam se řadí nejznámější severští bozi, jako byl Tór, Ódin nebo Loki.²⁰ Æsirové představovali především bojovníky a ochránce rovnováhy, proto si získali mezi germánskými bojovníky popularitu. Æsirové svou přízeň dávali pouze odvážným a udatným válečníkům, což se hodilo pro rostoucí počet zámořských výprav.

v norštině přidávala k mužským jménům. Proto v původním staronorském jméno bylo Týr, Þórr apod.

¹⁴ PODBORSKÝ, Vladimír, pozn. 1, s. 442.

¹⁵ TACITUS, Publius Cornelius, pozn. 2, s. 56.

¹⁶ PODBORSKÝ, Vladimír, pozn. 1, s. 447.

¹⁷ KARLSSON, Gunnar. *Iceland's 1100 Years: The History of a Marginal Society*, 1. vyd. Londýn: C. Hurst, 2000. ISBN: 1-85065-420-4. S. 34.

¹⁸ PODBORSKÝ, Vladimír, pozn. 1, s. 439.

¹⁹ HROCH, Miroslav, KADEČKOVÁ, Helena, BAKKE, Elisabeth. *Dějiny Norska*. 1. vyd. Praha: NLN, 2005. ISBN: 80-7106-407-6. S. 20.

²⁰ DUMÉZIL, Georges. *Gods of the Ancient Northmen*. 1. vyd. Berkley: University of California Press, 1977. ISBN: 0-520-03507-0. S. 4.

Díky těmto plavbám, ať už za účelem loupení nebo obchodu, začala růst prosperita skandinávských zemí a následně i moc zdejších panovníků. Ti se dokonce začali považovat za polobohy a po své smrti byli pohřbíváni do okázalých mohylových hrobů. Nadále se účastnili významných obřadů, kde vykonávali roli kněze a obětovali bohům. Jejich vliv však snižovala etablující se třída kněžích, která se začala objevovat společně s náboženskými stavbami. Nejvýznamnější chrám se nacházel ve městě Gamla Uppsala a tvořil centrum pohanské víry,²¹ protože se zde každých devět let konaly významné obřady a oslavy, během kterých nechyběly zvířecí či lidské oběti (viz Příloha A). V roce 1070 navštívil tento chrám kronikář Adam Brémský a své dojmy popsal ve svém díle *Činy biskupů hamburského kostela*. Chrám měl zdobit velký zlatý řetěz, jehož lesk bylo možné vidět na míle daleko. Interiér zdobily tři dřevěné sochy bohů Ódina, Tóra a Freye.²² V okolí chrámu se nacházely mohyly, kde byli pohřbeni významní náčelníci a pramen, ve kterém se obětovalo. Nedaleko byl posvátný háj, v němž bylo devět posvátných stromů, na které se během svátku věšelo devět lidských obětí.²³ Chrám byl však r. 1087 vypálen na popud krále Ingolda, jenž chtěl vymýtit pohanskou víru, která byla pro severany typickou až do 11. stol. n. l.²⁴

1.1.2 Christianizace

Odlehlost skandinávských území byla hlavním činitelem pomalého pronikání křesťanské víry. Zatímco obyvatelé Anglie konvertovali ke křesťanství již v 6. stol. n. l., do vikingských oblastí pronikali misionáři teprve na konci 8. stol.²⁵ Skandinávské oblasti tak dlouho představovaly jedno z posledních útočišť pohanské víry. Ne snadný úkol křesťanských misionářů popisuje již zmíněný Adam Brémský. Líčí neblahý osud anglického misionáře Wolfreda, který chtěl své kázání podpořit zničením pohanské sochy Tóra v Gamla Uppsale. Za tento čin byl ubit a vhozen do baži-

²¹ TODD, Malcolm, pozn. 7, s. 216.

²² BRÉMSKÝ, Adam. *Činy biskupů hamburského kostela: velká kronika evropského Severu*. 1. vyd. Praha: Argo, 2009. ISBN: 978-80-257-0167-6. S. 208.

²³ BRÉMSKÝ, Adam, pozn. 22, s. 209.

²⁴ PODBORSKÝ, Vladimír, pozn. 1, s. 446.

²⁵ PODBORSKÝ, Vladimír, pozn. 1, s. 485.

ny.²⁶ Seveřané neměli sice ke křesťanům vřelý vztah, nicméně je brali jako obchodní partnery, a tak se s nimi snažili vycházet. Někteří Germáni se dokonce nechávali pokřtít jen proto, aby mohli s křesťany obchodovat.²⁷ Po jejich návratu do vlasti tak docházelo k pronikání křesťanství. Hlavní slovo ohledně víry však měl panovník, a proto v každé skandinávské zemi probíhala christianizace odlišně.

První křesťankou skandinávskou zemí se stalo Dánsko. První misionáři zde působili již od 20. let 9. stol. Kněz Ansgar se r. 860 dokonce zasloužil o postavení prvního kostela ve městě Ribe.²⁸ Ten byl následně po jeho smrti srovnán se zemí. V roce 966 n. l. přišel do Dánska německý misionář Poppo, jenž na krále Haralda Blåtønna²⁹ udělal dojem tím, že úspěšně podstoupil zkoušku ohněm a uspěl.³⁰ Mladého krále zaujali misionáři. Navíc viděl v křesťanství účinnou pomoc proti svým nepřátelům. Coby křesťan by mohl uzavřít spojení se Svatou říší římskou a zároveň by měl záminku, jak se zbavit svých pohanských odpůrců.³¹ Proto se ještě téhož roku nechal pokřtít a nařídil všem přijmout křesťanství.³² Své činy zaznamenal runovým písmem (viz kapitola 1.2.5 Runy) do Jellingského kamene (viz Příloha B) takto:

*„Král Harald dal zhotovit tento kámen na počest svého otce Gorma a své matky Thyry. Ten Harald, který dobyl celé Dánsko a Norsko a udělal z Dánů křesťany.“*³³

Další křesťanskou zemí se stalo Norsko. První rozmach křesťanství nastal v první polovině 10. stol., během vlády Erika Haraldssona, jenž se nechal pokřtít

²⁶ BRÉMSKÝ, Adam, pozn. 22, s. 120.

²⁷ BRINK, Stefan, PRICE, Neil. *The Viking World*. 1. vyd. London: Routledge, 2008. ISBN: 978-0-415-33315-3. S. 637.

²⁸ BRÉMSKÝ, Adam, pozn. 22, s. 67.

²⁹ Přezdívka Blåtønna se často mylně překládá jako Modrozub, ačkoliv staronorské slovo blāt znamená černý. Správně by tedy česká přezdívka zněla Černozub, nikoliv Modrozub.

³⁰ BRÉMSKÝ, Adam, pozn. 22, s. 97.

³¹ FORTE, Angelo, ORAM, Richard, PEDERSEN, Frederik. *Viking Empires*. 1. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. ISBN: 978-0-521-82992-2. S. 180.

³² CLEMENTS, Jonathan. *A Brief History of the Vikings: The Last Pagans or the First Modern Europeans?* 1. vyd. New York: Carroll & Graf Publishers, 2005. ISBN: 1-84529-076-3. S. 863.

³³ BUSCK, Steen, POULSEN, Henning. *Dějiny Dánska*, 1. vyd. Praha: NLN, 2007. ISBN: 978-80-7106-908-9. S. 16.

i se svou manželkou v Anglii.³⁴ Po návratu do Norska se snažil křesťanskou víru násilím vnutit i svým poddaným. To vyústilo v povstání a následné vyhnání Erika Haraldssona ze země. Jeho nástupce Håkon I. Dobrý byl rovněž pokřtěn v Anglii a také prosazoval křesťanství, i když méně násilnou formou.³⁵ Účastnil se dokonce pohanských obřadů, odmítl však připít na počest Ódina a sníst obětní koňské maso, což málem vyvolalo další nepokoje.³⁶ K největší expanzi křesťanství došlo za vlády Olafa Tryggvasona.³⁷ Ten konvertoval ke křesťanství po setkání s křesťanskými věd-mami na souostroví Scilly.³⁸ Po návratu do Norska roku 995,³⁹ začal prosazovat nově nabytou víru násilím. Ti, co se nevzdali pohanské víry, byli vyháněni, mrzačeni nebo zabíjeni. Následovalo také plenění a zapalování pohanských chrámů. Osudným se mu stala urážka švédské královny Sigríth Hrdé, které nabídl sňatek pod podmínkou, že konvertuje ke křesťanství.⁴⁰ Sigríth se následně provdala za dánského krále, úhlavního nepřítele Olafa. V roce 1000 společně porazili norského krále v námořní bitvě u Svolderu, během které Olaf Tryggvason zemřel.⁴¹ Přestože byl zodpovědný za hrůzy páchaných na pohanských věřících, byl prohlášen za svatého a stal se patronem Norska.

První křesťanským králem ve Švédsku se stal Olof Skötkonung, jenž byl kolem roku 1008 pokřtěn Sigfrídem Švédským.⁴² Přestože byl Olof králem, neměl dostatečnou podporu u šlechty, tudíž nemohl křesťanství prosazovat násilím. Uchýlil se proto ke stavbě kostelů a zakládání diecézí. V letech 1134–1140 dokonce v centru pohanské víry, Gamla Uppsale, vzniklo arcibiskupství.⁴³ Rozhodujícím

³⁴ BRINK, Stefan, PRICE, Neil, pozn. 27, s. 623.

³⁵ HAM, Anthony, RODDIS, Miles. *Norsko*, 1. vyd. Praha: Svojtka, 2006. ISBN: 80-7352-351-5. S. 26.

³⁶ STURLUSON, Snorri. *Heimskringla: History of the Kings of Norway*, 7. vyd. Austin: University of Texas Press, 2010. ISBN: 978-0-292-73061-8. S. 110.

³⁷ BRÉMSKÝ, Adam, pozn. 22, s. 105.

³⁸ STURLUSON, Snorri, pozn. 36, s. 170.

³⁹ HROCH, Miroslav, KADEČKOVÁ, Helena, BAKKE, Elisabeth, pozn. 19, s. 27.

⁴⁰ STURLUSON, Snorri, pozn. 36, s. 201.

⁴¹ HROCH, Miroslav, KADEČKOVÁ, Helena, BAKKE, Elisabeth, pozn. 19, s. 28.

⁴² SPRAGUE, Martina. *Sweden: An Illustrated History*, 1. vyd. New York: Hippocrene Books 2005. ISBN: 0-7818-1114-7. S. 62.

⁴³ BEREND, Nora. *Christianization and the Rise of Christian Monarchy: Scandinavia, Central Europe and Rus' C. 900-1200*. 1. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. ISBN: 978-0-521-87616-2. S. 193.

zlomem pro švédské náboženství se stal boj švédských králů. V roce 1079 nastoupil na trůn Inge I., který zcela zavrhoval pohanskou víru a snižoval všechny pohanské zvyky.⁴⁴ Dokonce se odmítl se účastnit slavností v Gamla Uppsale, což mělo za následek povstání a následné sesazení Inga I. z trůnu.⁴⁵ Nástupcem se stal Blot-Sven, jenž byl zastáncem tradiční pohanské víry.⁴⁶ Během jeho účasti na slavnostech v Gamla Uppsale, se však vrátil svržený král Inge I. i se svou družinou a chrám nechal zapálit s Blot-Svenem a jeho muži uvnitř.⁴⁷ Tím byl dovršen konec pohanské víry ve Švédsku.

Nejmírněji probíhala christianizace na Islandu. První misionáři navštívili tento ostrov již před rokem 1000, ale vždy bez velkého úspěchu.⁴⁸ Obrat nastal s nástupem Olafa Tryggvasona na norský trůn. Požadoval, aby obyvatelé Islandu zavrhnuli pohanské bohy.⁴⁹ Přimět je k tomu měl Island'an Stefnir Thorgilsson, který však ničením pohanských artefaktů, málem vyvolal vzpouru.⁵⁰ Větší úspěch zaznamenala výprava kněze Tangbrandura, kterému se dokonce podařilo pokřtít několik významných islandských mužů.⁵¹ Když se však vracel informovat norského krále, jeho loď ztroskotala a Tangbrandur zahynul. Král Olaf zakázal obchodování s islandskými obchodníky a vzal několik Island'anů jako rukojmí, jimž vyhrožoval smrtí, pokud Island nepřestoupí na křesťanství.⁵² Mezi pokřtěnými muži se však nacházeli i dva goði,⁵³ čímž hrozil rozkol, doposud jednotného alþing.⁵⁴ Křesťanský

⁴⁴ LINE, Philip. *Kingship and State Formation in Sweden, 1130-1290*. 1. vyd. Leiden: Brill, 2007. ISBN: 978-90-04-15578-7. S. 590.

⁴⁵ SCOTT, Franklin Daniel. *Sweden, the Nation's History*, 1. rozš. vyd. Carbondale: Southern Illinois University Press, 1988. ISBN: 0-8093-1489-4. S. 39.

⁴⁶ JONAEUS, Jonas. *Orkneyinga Saga: sive historia Orcadensium*. 1. vyd. Kodaň: Sander & Schröner, 1780. S. 99.

⁴⁷ TURVILLE-PETRE, Edward Oswald Gabriel. *Hervarar saga ok Heiðreks*, 4. vyd. Londýn: Short Run Press Limited, 1976. ISBN: 0-903521-11-3. S. 70

⁴⁸ KADEČKOVÁ, Helena. *Dějiny Islandu*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 2001. ISBN: 80-7106-408-4. S. 55.

⁴⁹ KALIVODA, Jaroslav. *Island, Grónsko, Faerské ostrovy*, 1. vyd. Praha: KIWI, 1999. S. 25.

⁵⁰ KADEČKOVÁ, Helena, pozn. 48, s. 55.

⁵¹ KADEČKOVÁ, Helena, pozn. 48, s. 56.

⁵² FORTE, Angelo, ORAM, Richard, PEDERSEN, Frederik, pozn. 31, s. 317.

⁵³ Goði - Náčelník a zástupce lidu, který reprezentuje svůj lid na Alþingu. Kromě zákonodárné moci představoval i moc kněžskou.

⁵⁴ Alþing - Islandské shromáždění, které mělo zákonodárnou i soudní moc, ve kterém vystupovali náčelníci.

zástupce, Hall Torsteinsson přednesl na alþingu svůj projev na obranu křesťanství a následně požádal pohanské goði Þorgeir Ljósvetningagoði, aby rozhodl o řešení nastalého konfliktu.⁵⁵ Þorgeir si vzal jeden den na rozmyšlenou a nad celou záležitostí rozjímal. Poté předstoupil před alþingem a prohlásil, že Island by jako celek měl přijmout křesťanství, ale pouze pod podmínkou, že lidé budou moci nadále tajně vykonávat pohanské rituály a modlit se ke svým bohům. Tím došlo k vzájemně dohodě, díky které se r. 999 stal Island křesťanskou zemí,⁵⁶ i když mezi lidmi nadále setrvala pohanská víra. Pohanské zvyky se postupně začaly vytrácet a splývat s křesťanstvím.

Po svém vítězství začala křesťanská církev vymyčovat pohanské tradice a chrámy. Původně starogermánské svátky byly nahrazeny křesťanskými svátky, čímž došlo k téměř úplnému překrytí původní kultury. Skandinávská mytologie však se nadále tradovala mezi prostým lidem a dochovala se v základech germánské kultury, ačkoliv v již poněkud pomíchané podobě.

1.2 Kulturně-sociální jevy pohanského náboženství

O zachování pohanských tradic se zpočátku starali především vůdcové klanů a velmoži.⁵⁷ Knězem se mohl stát prakticky kdokoliv, stačilo, aby dotyčný postavil svatyni, zasvěcenou některému božstvu, a pak mohl tlumočit jejich vůli. Profesionální vrstva kněží se etablovala velmi pomalu. Jejich hlavní povinností bylo udržování kalendáře a vykonávání obřadů. Působili však také jako lékaři a vykonavatelé trestů.⁵⁸ Zcela běžné byly i kněžky, které zároveň vystupovaly jako vědky.

1.2.1 Věštění

Protože plány bohů byly vrtošivé, toužili Skandinávci znát předem jejich vůli. Tu mohl vyložit pouze kněz nebo kněžka,⁵⁹ kteří k tomu měli řadu metod. Coby vykladači vůle bohů získali věštcí značný vliv a mohli tak ovlivňovat světské záleži-

⁵⁵ KADEČKOVÁ, Helena, pozn. 48, s. 56.

⁵⁶ KARLSSON, Gunnar, pozn. 17, s. 36.

⁵⁷ PODBORSKÝ, Vladimír, pozn. 1, s. 437.

⁵⁸ TACITUS, Publius Cornelius, pozn. 2, s. 34.

⁵⁹ PODBORSKÝ, Vladimír, pozn. 1, s. 474.

tosti. Nejrozšířenější bylo věštění z větviček ovocných stromů,⁶⁰ na kterých byly vyryté runové značky (viz kapitola 1.2.5 Runy). Kněz tyto hůlky vyhodil do vzduchu a pronesl modlitbu. Následně zvedl tři hůlky a podle značek prorokoval budoucnost.⁶¹

Prostředníky pro další způsob orákula byli posvátní koně. Tito posvátní oři nesměli být nikdy použiti na práci. Během věštění se kůň zapřáhl do posvátného vozu. Kněz posléze věštil podle koňského frkání a řehtání.⁶² Pro většinu germánských kmenů byl kůň posvátným zvířetem, který byl zasvěcen bohům. Býval proto také častou obětinou, přičemž jeho maso se na jídelníčku objevovalo jen zřídka.

V Gamla Uppsale se před věštěním konala velká oslava, během které se hodovalo a zpívalo. Následovala velká konzumace medoviny a ve stavu opilosti se kněz uvedl do transu a začal pronášet věštby.⁶³ Oblíbeným způsobem bylo pozorování přírodních jevů, které měly rovněž tlumočit poselství bohů.⁶⁴ Napovědět měly víry v řekách, zvuky potoka, hvězdy na obloze nebo let ptáků, zvláště pak havranů.⁶⁵ Pro vyličení výsledků války se nejlépe hodili nepřátelští zajatci. V germánském kmeni Kimbrů se zajatcům podřízlo hrdlo a věštilo se z jejich krve.⁶⁶ Někdy germánští bojovníci zápasili se zajatcem, aby se ukázalo, kdo je silnější.⁶⁷ Pokud vyhrál nepřítel, byla to předzvěst prohry v následující bitvě.

1.2.2 Obětování

Nejdůležitějším obřadem v severogermánském pohanství bylo přinášení obětin. Každý obětoval svému božstvu, aby si získal jeho náklonnost a pomoc. Druh obětin se různil podle společenského postavení. Chudší obyvatelé většinou obětovali nástroje nebo potraviny, zatímco bohatší vrstvy se snažily zalíbit okázalými a drahými dary.

⁶⁰ TACITUS, Publius Cornelius, pozn. 2, s. 35.

⁶¹ TACITUS, Publius Cornelius, pozn. 2, s. 36.

⁶² TACITUS, Publius Cornelius, pozn. 2, s. 36.

⁶³ DAVIDSON, Hilda Roderick Ellis pozn. 12, s. 59.

⁶⁴ TACITUS, Publius Cornelius, pozn. 2, s. 36.

⁶⁵ Havran byl symbolem boha Ódina.

⁶⁶ PODBORSKÝ, Vladimír, pozn. 1, s. 472.

⁶⁷ TACITUS, Publius Cornelius, pozn. 2, s. 36.

Nejžádanějšími byly živé oběti, které tvořila zvířata nebo dokonce i lidé. Zvíře kněz rituálně zabil a posléze jeho krví potřel oltář.⁶⁸ Následně byla zvířeti oddělena hlava a končetiny, kterými bylo zdobeno okolí oltáře. Část zvířecího masa byla ponechána na oltáři jako votivní dar bohům a zbytek byl sněden knězem. Někdy byly obětiny vhazovány do bažin. Nejčastější obětinou byly kozy a ptáci. Za velkých svátků se pak obětovali i koně.⁶⁹ Zvláštní výjimku tvořilo obětování psů. Skandinávci věřili, že existuje pouto mezi lovcem a jeho loveckým psem, a tak by měli vždy zůstat nablízku. Psi proto byli obětováni bez čtvrcení a většinou sloužili jako základové oběti, které byly pohřbívány v základech domů, aby chránil jejich obyvatel.⁷⁰

Značnou část obětí představovaly lidské oběti. Ty většinou tvořili zajatí nepřátelé, zločinci⁷¹ nebo mohly být vylosovány z vlastních řad. Pokud byl někdo vylosován, bralo se to jako velká čest. Lidské oběti měly smířit bohy v době nepřízně, kdy se například nedařilo úrodě nebo po prohrané bitvě.⁷² Oběť nejdříve dostala obětní jídlo, skládající se z pšeničné kaše,⁷³ a následně byla oběšena nebo probodnuta. Kněz oběti ostríhal vlasy,⁷⁴ a pak již následovalo pohřbení oběti do bažiny (viz Příloha C).⁷⁵

1.2.3 Pohřební ritus

Vývoj náboženských představ měl velký vliv na pohřební rituály. Právě představy o posmrtném životě určovaly, jak bude nakládáno s tělem zemřelého. Již od neolitu převládal žárový ritus a byl používán až do 8. stol. n. l.⁷⁶ Těla zesnulých byla spálena na hranici a jejich popel vsypán do země nebo do hliněných uren. Společ-

⁶⁸ PULSIANO, Phillip, WOLF, Kirsten. *Medieval Scandinavia: An Encyclopedia*. 1. vyd. New York: Garland, 1993. ISBN: 0-8240-4787-7. S. 523.

⁶⁹ TODD, Malcolm, pozn. 7, s. 109.

⁷⁰ PODBORSKÝ, Vladimír, pozn. 1, s. 453.

⁷¹ TACITUS, Publius Cornelius, pozn. 2, s. 37.

⁷² PODBORSKÝ, Vladimír, pozn. 1, s. 452.

⁷³ TODD, Malcolm, pozn. 7, s. 106

⁷⁴ Nejznámější dochovanou obětí je tzv. Tollundský muž, který byl nalezen v dánském rašeništi. Tollundský muž byl obětován zhruba ve 4. stol. př. n. l. Kolem krku měl oprátku a byl uložen ve spící podobě.

⁷⁵ PODBORSKÝ, Vladimír, pozn. 1, s. 451.

⁷⁶ KAN, Alexandr Sergejevič. *Dějiny skandinávských zemí*, 1. vyd. Praha: Svoboda 1983. S. 19.

sky významné osoby byly spalovány na dřevěch ze vzácných stromů.⁷⁷ Germáni věřili, že do posmrtného světa vchází duše, která se oddělila od těla, proto měly některé urny tzv. „okno pro duši“, tvořené skleněným střepem. Po uložení popela se k němu přidaly zbraně a předměty zesnulého. Hrob pak byl zakryt nánosem hlíny. Vršek tvořil hliněnou nebo kamennou mohylu. Takový hrob se pak stal součástí rozsáhlých popelnicových polí.⁷⁸

V 1. stol. n. l. se v Dánsku a Švédsku začaly objevovat první kostrové hroby, které byly typické především pro bohatou vrstvu společnosti.⁷⁹ Majetným válečníkům se vypravovaly okázalé pohřby, při kterých nechyběla ani hostina na počest zemřelého. Se zesnulým byl rovněž pohřben i jeho kůň, veškerá zbroj a dokonce i jeho manželka.⁸⁰ Přidávají se také předměty, se kterými přišel zesnulý po své smrti do styku. Věřilo se, že čeho se smrtelník dotkl, to na sebe přeneslo auru smrti. Kdokoliv by nakládal s jeho majetkem, byl by vyloučen z komunity. Do hrobů přidávali dary také pozůstalí, kteří se často snažili překonat dary ostatních. Králové byli pohřbíváni dokonce i s celými vozy nebo loděmi.⁸¹ Zatímco mužům vkládali do hrobů zbraně a štíty, u žen to byly šperky a náčiní.⁸²

1.2.4 Svátky

Vikingové dělili rok pouze na tři období, protože neznali hojnost podzimu, který je většinou charakterizován ovocnými stromy, jež bylo na severu, na rozdíl od střední Evropy, velmi málo.⁸³ Roky počítali podle uběhnutých zim a jejich nejmenší kalendářní jednotkou nebyl den, nýbrž noc. Pro všechny skandinávské národy byly nejdůležitější tři hlavní svátky. Datum slavení těchto svátků se však v jednotlivých krajích lišil. Během těchto svátků se lidé scházeli a prováděli tzv. blót,⁸⁴ což bylo

⁷⁷ TACITUS, Publius Cornelius, pozn. 2, s. 47.

⁷⁸ PODBORSKÝ, Vladimír, pozn. 1, s. 476.

⁷⁹ TODD, Malcolm, pozn. 7, s. 76.

⁸⁰ PODBORSKÝ, Vladimír, pozn. 1, s. 479.

⁸¹ TODD, Malcolm, pozn. 7, s. 221.

⁸² PODBORSKÝ, Vladimír, pozn. 1, s. 479.

⁸³ TACITUS, Publius Cornelius, pozn. 2, s. 47.

⁸⁴ CHANTEPIE DE LA SAUSSAYE, Pierre Daniël. *The religion of the Teutons*. 3. vyd. Boston: Ginn & Co, 1902. S. 368.

oslavování bohů, většinou formou hostiny nebo obětí. Před zimou prosili bohy za hojnost, v zimě za úrodu a v létě doufali, že jim bozi pomůžou v bojích.⁸⁵

Rok začínal svátkem Jól, který se konal v půlce ledna.⁸⁶ Během tohoto svátku proběhla blót til gróðhrar,⁸⁷ což byl obřad, během kterého prosili Skandinávci své severské bohy o brzký příchod jara a bohatou úrodu. S příchodem křesťanství byl svátek přesunut na 25. prosince, čím zcela splynul s křesťanskými Vánocemi.⁸⁸

Konečný ústup zimy a nástup jara ohlašoval svátek Ôstara, který se konal v polovině dubna.⁸⁹ Během tohoto svátku se hlavně slavilo a zpívalo. Příchod léta znamenal začátek dobovačných a obchodních výprav, proto svým bohům vypravovali blót til sigrs, oběť za vítězství.⁹⁰

Posledním svátkem byl Vetrnaetr, slavený uprostřed října.⁹¹ Ohlašoval konec léta a příchod zimy. V tuto doby ustály obchodní a vojenské výpravy a začínal lov. Také se vzpomínalo na mrtvé předky a konal se blót til árs,⁹² aby zima netrvala moc dlouho a následující rok byla bohatá úroda.

1.2.5 Runy

Runy je souhrnné označení pro germánské runové písmo, které se používalo převážně ve Skandinávii, ale díky četným výpravám se rozšířilo i na území dnešní Anglie, Itálie či Ruska.⁹³ Původ runového písma zůstává doposud neznámý, ačkoliv existuje několik teorií. Nejčastěji je původ run odvozován od severoetruské abecedy, kterou převzali Germáni od Římanů a přizpůsobili ji svému jazyku.⁹⁴ Jiná teorie

⁸⁵ MUNCH, Peter Andreas. *Norse Mythology: Legends of Gods and Heroes*. 1.vyd. New York: The American-Scandinavian Foundation, 1926. S. 273.

⁸⁶ CRAIGIE, William Alexander. *The Religion of Ancient Scandinavia*, 1. vyd. Londýn: Constable & Company, 1914. S. 62.

⁸⁷ CHANTEPIE DE LA SAUSSAYE, Pierre Daniël, pozn. 84, s. 382.

⁸⁸ ROSSEL, Sven, ELBRØND-BEK, Bo. *Christmas in Scandinavia*. 1. vyd. Lincoln: University of Nebraska Press, 1999. ISBN: 0-8032-8980-4. S. 14.

⁸⁹ CRAIGIE, WILLIAM ALEXANDER, POZN. 86, s. 62.

⁹⁰ CHANTEPIE DE LA SAUSSAYE, Pierre Daniël, pozn. 84, s. 382.

⁹¹ CRAIGIE, WILLIAM ALEXANDER, POZN. 86, s. 62.

⁹² CHANTEPIE DE LA SAUSSAYE, Pierre Daniël, pozn. 84, s. 382.

⁹³ KING, Bernard. *Runy: písmo a magie Vikingů*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1996. ISBN: 80-85619-84-9. S. 36.

⁹⁴ KING, Bernard, pozn. 93, s. 14.

přisluguje vznik run Gótům, kteří latinské písmo upravili, aby bylo možné jej vyrývat do tvrdého materiálu a při kontaktech s Germány došlo k jeho rozšíření do Skandinávie.⁹⁵ Jiní badatelé upozorňují na podobnost run se starým tureckým písmem Göktürk.⁹⁶ Ať už byl původ run jakýkoliv, ve 3. stol. se rozšířily po celé Skandinávii a zůstaly jediným vikingským písmem až do příchodu křesťanství, přičemž na Islandu a ve švédské oblasti Dalarna se runové písmo používalo až do 20. století.⁹⁷

Runové písmo bylo tvořeno rovnými tahy, které usnadňovalo rytí znaků do tvrdého materiálu, kterým bylo nejčastěji dřevo, kov a horniny. Jednotlivé runy zastupují běžná slova a zároveň tvoří jeho první souhlásku. Například runa ᚱ se nazývá ᚱurisaz a kromě názvu runy představuje i slovo obr. Podobně jako u etruského písma, ani u runového písma se nepoužívala interpunkce a nijak se neodlišovaly dlouhé samohlásky ani souhlásky.⁹⁸ Rytí run bylo orientováno převážně vertikálně, přičemž text mohl být psán zprava doleva, zleva doprava, nebo se směr textu mohl střídát po řádcích. Někdy se více run spojilo do jedné, čímž se rytí značně zjednodušilo.⁹⁹ Pokud chtěl rytec některé slovo zdůraznit, použil stejnou runu vícekrát za sebou.

V průběhu staletí se vyvinulo několik runových abeced dle potřeb germánského jazyka, jenž se v různých oblastech Skandinávie lišil (viz Příloha D). Za nejstarší známou runovou abecedu je označována jako starší futhark nebo germánský futhark prostý.¹⁰⁰ Skládala se z 24 znaků, které se následně dělily do tří skupin zvaných aettir.¹⁰¹ Tuto abecedu používala většina germánských kmenů v celé Evropě od 1. až do 8. století.¹⁰²

⁹⁵ PAGE, Raymond Ian. *Runes*. 1. vyd. Berkeley: University of California Press, 1987. ISBN: 0-520-06114-4. S. 9.

⁹⁶ KNIGHT, Sirona. *Little Giant Encyclopedia: Runes*. 1. vyd. Toronto: Sterling Publishing Company, 2008. ISBN: 978-1402760068. S. 22.

⁹⁷ BARNES, Michael P., *Runes: A Handbook*. 1. vyd. Woodbridge: Boydell Press, 2012. ISBN: 978-1-84383-778-7. S. 129.

⁹⁸ MACLEOD, Mindy, MEES, Bernard. *Runic Amulets and Magic Objects*. 1. vyd. Woodbridge: Boydell Press, 2006. ISBN: 978-1843832058. S. 8.

⁹⁹ Asi nejznámějším příkladem spojených run je logo technologie Bluetooth, které vzniklo spojením run Hagall a Bjarkan. Ty tvoří monogram krále Harolda Blåtanda, který sjednotil Dánsko.

¹⁰⁰ Slovo futhark vzniklo spojením prvních šesti znaků v runové abecedě, tj. Fehu, Uruz, THurisaz, Ansuz, Raido a Kaunaz.

¹⁰¹ Rozdělení do tří skupin bylo pravděpodobně z náboženského důvodu. Každá ze tří skupin je zasvěcena jednomu bohu a zároveň označuje spojitost mezi jednotlivými runami. První skupina tak

Z germánského futharku prostého se v oblasti Britských ostrovů a Fríska vyvinula anglo-fríská runová abeceda nebo-li futhork. Ta se od původního futharku lišila především počtem znaků, který se zvýšil na třicet tři. Kde se tato upravená abeceda poprvé objevila, není zcela jasné. Mohla pocházet z Fríska, odkud se obchodem dostala do Anglie, nebo byla vytvořena v Anglii a poté převezena do Fríska.¹⁰³ Používala se však velmi krátce. Nejstarší zápisy nasvědčují, že se používala v průběhu 5. – 7. století, ale v některých oblastech přetrvala až do 11. století.¹⁰⁴

Na starý futhark v 8. století navázal mladší futhark, známý též jako skandinávské runy.¹⁰⁵ Počet znaků byl zredukován na šestnáct, přičemž se změnil zápis znaků. V Dánsku se používal systém tzv. dlouze rozvětvených run, které se více podobaly znakům ve starším futharku. Zatímco v Norsku a Švédsku se vyvinuly runy krátce rozvětvené, které byly značně zjednodušené. K ještě větší redukci tahů při rytí run se přistoupilo u hälsinglandských run, u kterých bylo, až na výjimky, zcela odstraněno použití vertikálních čar a diagonální čáry nahradily tečky.¹⁰⁶ Mladší futhark se přestal používat s příchodem křesťanství, které runy prohlásilo za kacířské.

Do dnešních dob se dochovalo přibližně 6 000 runových nápisů, které byly zaznamenány především na trvanlivé materiály, jakými jsou kameny nebo kosti.¹⁰⁷ Vzácně se objevily i runové texty zapsané na kůži nebo pergamen.¹⁰⁸ Většinou se jedná o krátké nápisy, které zaznamenávají úryvky básní, kusé informace o významných osobách či rytcích run nebo výjevy z mytologie. Runami umělo psát jen velmi málo lidí, mezi něž patřili převážně kněží a náčelníci. Lidé věřili, že runy jsou

představuje symboly, jež se pojí ke vzniku světa, druhé představují živly a energii a runy ve třetí skupině se pojí k bohům.

¹⁰² KING, Bernard, pozn. 93, s. 16; Germáni ve střední Evropě používali runové písmo jen krátce, přibližně do 5. stol. Pak jej nahradila latinka následkem šíření křesťanství, které se ve střední Evropě šířilo o poznání rychleji než ve Skandinávii.

¹⁰³ BARNES, Michael P., pozn. 97, s. 37.

¹⁰⁴ PAGE, Raymond Ian. *An Introduction to English Runes*. 2. vyd. Woodbridge: Boydell Press, 1999. ISBN: 0-85115-768-8. S. 23.

¹⁰⁵ BARNES, Michael P., pozn. 97, s. 5.

¹⁰⁶ SPURKLAND, Terje. *Norwegian Runes and Runic Inscriptions*. 1. vyd. Woodbridge: Boydell Press, 2005. ISBN: 1-84383-186-4. S. 77.

¹⁰⁷ SPURKLAND, Terje, pozn. 106, s. 9.

¹⁰⁸ Jedním z dochovaných pergamenů je *Codex runicus* ze 14. stol.

dar od bohů a že s nimi lze věštit budoucnost nebo očarovávat předměty.¹⁰⁹ Runy se tak staly nedílnou součástí různých rituálů a obřadů.

Nejrozsáhlejším zdrojem informací o životě Vikingů z doby předkřesťanské obsahují tzv. runové kameny, kterých se dochovalo přes 3 000,¹¹⁰ převážně ve skandinávských oblastech.¹¹¹ Nejcennějším je runový kámen Rök z počátku 9. stol., na kterém je vyryt nejdelší runový text z předkřesťanské doby.¹¹² Text na kameni popisuje smrt gótského krále Theodoricha Velikého a dále odkazuje na nedochovaný mytologický příběh.¹¹³ Neméně důležitý je Einangský runový kámen, jehož vznik je datován do 4. stol., a který je tak nejstarším runovým kamenem, jenž se doposud nachází na původním místě svého vzniku. Autorem runových nápisů byl rytec Gud-gjest, přičemž se jedná o první text, ve kterém je poprvé zmíněno slovo runo, tj. runa.¹¹⁴

¹⁰⁹ O kouzelných schopnostech run vypráví eddické písně ve *Staré Eddě*.

¹¹⁰ ZILMER, Kristel. *"He drowned in Holmr's Sea, his cargo-ship drifted to the sea-bottom, only three came out alive": records and representations of Baltic traffic in the Viking age and the early Middle Ages in early Nordic sources*. 1. vyd. Tartu: Tartu University Press, 2005. ISBN: 9949-11-073-4. S. 38.

¹¹¹ Runové kameny jsou k nalezení také na Britských ostrovech, Faerských ostrovech i v americké Minnesotě.

¹¹² ANDRÉN, Anders, JENNBERT, Kristina, RAUDVERE, Catharina. *Old Norse Religion in Long-Term Perspectives: Origins, Changes, and Interactions*. 1. vyd. Lund: Nordic Academic Press, 2006. ISBN: 978-91-89116-81-8. S. 11.

¹¹³ BARNES, Michael P., pozn. 97, s. 83.

¹¹⁴ SPURKLAND, Terje, pozn. 106, s. 42.

2 Mytologie

Nezbytnou součástí náboženství byly mytologické představy o fungování světa a působení nadpřirozených sil. Kromě víry v nadpřirozeno vznikaly i příběhy, které zodpovídaly otázky o jejich původu. Ty mohly být přejímány a upravovány z jiných kultur a postupně obohacovány o vlastní verze. Skandinávská mytologie pravděpodobně vycházela z indoevropské kultury,¹¹⁵ která byla migrujícími kmeny přenesena do severní Evropy, kde postupně splynula s místní vírou, jež se zde vyvíjela už od doby bronzové. Tím započal vznik komplikovanější polyteistické víry s personifikovanými bohy, kterým byly věnovány oslavné písně a obřady.

2.1 Prameny

Většina skandinávského obyvatelstva byla negramotná, a proto byly náboženské představy převážně interpretovány formou básní, které se tradovaly výhradně v ústním podání.¹¹⁶ Následkem toho se mytologické i hrdinské příběhy neustále vyvíjely a přizpůsobovaly soudobému dění. Jediným uchovatelem těchto myšlenek byla paměť, jelikož Vikingové neměli potřebu tyto informace zaznamenávat písemně. Pouze vzácně byly některé básnické úryvky vyryty runovým písmem.¹¹⁷ Nejvýznamnějšími tvůrci a vypravěči mytologických příběhů byli skaldové, skandinávští dvorní poetové. První literární díla se začala objevovat až s průnikem křesťanství a latinského písma ve 12. století.¹¹⁸ Křesťanství však začalo ovlivňovat i pohanské mytologické představy, přičemž míru vlivu dnes již nelze přesně určit, protože se značná část původní skaldské poezie nedochovala a pokud ano, tak pouze jako opisy písarů.¹¹⁹

¹¹⁵ GUERBER, Hélène Adeline. *Myths of the Norsemen: From the Eddas and the Sagas*. 1. vyd. New York: Dover Publications, 1992. ISBN: 0-486-27348-2. S. 19.

¹¹⁶ STARÝ, Jiří, *Eddica minora: hrdinské básně ze staroseverských ság*. 1. vyd. Praha: Herrmann & synové, 2011. ISBN: 978-80-87054-29-1. S. 13.

¹¹⁷ KADEČKOVÁ, Helena. *Dějiny severských literatur. Sv. 1., Středověk*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1989. S. 11.

¹¹⁸ KADEČKOVÁ, Helena, pozn. 117, s. 23.

¹¹⁹ KADEČKOVÁ, Helena, pozn. 117, s. 11.

2.1.1 Eddické písně

Za hlavní zdroj skandinávské mytologie je považována sbírka skaldských básní, zvaná *Edda*.¹²⁰ Pochází z doby literárního rozkvětu, které probíhalo ve 13. století, v době bojů o moc.¹²¹ Tehdy se objevila potřeba jarlů dát na obdiv svůj původ, protože jarlové se považovali za potomky bohů.¹²² Tyto pohanské básně se dochovaly na Islandu, který byl oproti jiným skandinávským zemím, více izolován a christianizace zde pronikla velmi pomalu (viz kapitola 1.1.2 Christianizace). Do dnešních dob se dochovaly tři eddické sbírky, díky nimž můžeme alespoň částečně rekonstruovat náboženské smýšlení tehdejších Germánů.

2.1.1.1 Poetická Edda

Nejstarší a tudíž i nejautentičtější sbírkou básní je tzv. *Starší Edda*, nebo též *Poetická Edda*. Autorem je neznámý islandský písař, který ve 13. století pořídil opis ze starších pramenů, jež jsou datovány do 8. – 12. století.¹²³ Předlohy básní se utvářely pravděpodobně na území Norska, odkud byly převezeny na Island, kde byly přejaty a dále zpracovány. Celkem kniha obsahuje 45 pergamenových listů, kde bylo zapsáno 28 mytologických a hrdinských písní z pohanských dob. Řada těchto příběhů se později vyskytla i v prozaické literatuře. Z *Eddy* však bylo vytrženo osm listů, jejichž osud není znám.¹²⁴ Básně byly skládány v osmiřádkových strofách, neměly koncový rým a verš se tak skládal kombinací přízvučných a nepřízvučných slabik. Obsahuje také značné množství kenningů¹²⁵ a heiti,¹²⁶ které stěžují vykládání správné interpretace. *Edda* byla dlouho zapomenuta, dokud ji roku 1643 v islandském městě Skálhot neobjevil islandský biskup Brynjólfur Sveinsson.¹²⁷ Ten

¹²⁰ Význam slova není zcela jasný. Vyskytuje se v jedné strofě eddické básně *Rígsþula* a je vykládáno jako prabába. Může se také jednat od staronorského slova óðr, které znamená básnictví, nebo z latinské slova edo, tj. v přeneseném významu publikace.

¹²¹ HEGER, Ladislav. *Edda*. 1. vyd. Praha: Argo, 2004. ISBN: 80-7203-533-9. S. 6.

¹²² Jarl bylo označení pro člena vládnoucí vrstvy.

¹²³ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 6.

¹²⁴ KADEČKOVÁ, Helena, pozn. 117, s. 30.

¹²⁵ Kenning, nebo též rún je víceslovný opis podstatného jména. Ve verších je tak například nahrazeno slovo obří kenningy Mímiho synového nebo velryby hor.

¹²⁶ Heiti, nebo také příjmi, je jednoslovný opis jména nějaké osoby. Příjmi používali zejména bohové, když se vypravovali v přestrojení mezi smrtelníky.

¹²⁷ KADEČKOVÁ, Helena, pozn. 117, s. 30.

znal některé úryvky z jiné sbírky, zvané *Snorriho Edda*, kde byly některé básně citovány. Předpokládal tedy, že dílo, jež držel v rukách, muselo být ještě starší. Autorství přisoudil islandskému historikovi Sæmundurovi Sigfússonovi,¹²⁸ jenž na Islandu žil na přelomu 11. – 12. století.¹²⁹ Později bylo toto autorství vyvráceno, protože řada písní vznikla ještě před Sigfússonovým narozením, či po jeho smrti.

V roce 1662 Brynjólfur zaslal *Poetickou Eddu* dánskému králi Frederikovi III.¹³⁰ Na kodaňském dvoře pak vznikl její opis zvaný *Codex Regius*, který byl pak uchován v Dánské královské knihovně až do roku 1971, kdy byl navrácen zpět na Island.¹³¹ Dánští písaři básně tematicky rozdělili a seřadili do podoby, jaká se používá dodnes, a přidali jednu starší dochovanou báseň, čímž navýšili počet básní na dvacet devět. Jiný eddický opis je znám jako *Hauksbók*, který vznikl ve 14. století a jehož autorem je Haukr Erlendsson.¹³² Některé části písní se nedochovaly v *Codexu Regio*, ale pouze v *Hauksbóku*. Proto se tyto dva opisy často vzájemně doplňují. V průběhu let byly k eddickým písním přiřazovány další opisy, které byly postupně objevovány.

Vǫluspá

Eddické písně začínají čtrnácti mytologickými písněmi o pohanských bozích, ve kterých jsou vyprávěny příhody bohů a fungování nadpozemského světa. V první básni s názvem *Vǫluspá* (Vědmína věštba) vystupuje v roli vypravěče neznámá vědma, jež čtenáře seznamuje se vznikem světa i samotného života. Poprvé se objevují obři, bohové, nadpřirozené bytosti i lidé. Konec básně je dovršen zánikem světa a jeho znovuzrozením. Právě proto bývá vznik básně nejčastěji odhadován na přelom 10. – 11. stol., kdy mohl být básník ovlivněn strachem z konce tisíciletí a s příchodem konce světa.¹³³ Většina strof pochází z *Codexu Regio*, ale jedna strofa je doplněna z knihy *Hauksbók*.¹³⁴

¹²⁸ Na základě této domněnky, byla *Starší Edda* až do 20. stol. nazývána *Sæmundova Edda*.

¹²⁹ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 7.

¹³⁰ STARÝ, Jiří, pozn. 116, s. 14.

¹³¹ PULSIANO, Phillip, WOLF, Kirsten, pozn. 68, s. 100.

¹³² SPÁČILOVÁ, Libuše, WOLFOVÁ, Maria, pozn. 3, s. 23.

¹³³ KADEČKOVÁ, Helena, pozn. 117, s. 34.

¹³⁴ SPÁČILOVÁ, Libuše, WOLFOVÁ, Maria, pozn. 3, s. 23.

Hávamál

Druhá báseň, původem z Norska,¹³⁵ je zároveň i nejdelší eddickou písní. Skládá se z několika úryvků, které jsou spojeny dohromady, přičemž nejstarší část mohla pocházet z 1. poloviny 9. století.¹³⁶ Jmenuje se *Hávamál* (Výroky Vysokého). Ke čtenáři zde promlouvá nejvyšší bůh Ódin, jenž předává neznámému hostu Loddfáfnimu životní moudra a varování. Kromě morálního poučení odkrývá Ódin i mytologický původ run.¹³⁷

Vafþrúðnismál

Následuje *Vafþrúðnismál* (Píseň o Vaftrúdnim), která je vedena formou dialogu mezi bohem Ódinem a obrem Vaftrúdnim. Oba interpreti soupeří o to, kdo ne z nich nejmoudřejší a vzájemně si pokládají rozmanité otázky, které souvisejí se světem nadpřirozena. Odkrývají tak představu o fungování devíti světů a opět se vrací ke vzniku světa. Báseň končí tím, že Ódin položí takovou otázku, na kterou zná odpověď pouze on a obra tak v soutěži porazí.¹³⁸

Grímnismál

Čtvrtá báseň, *Grímnismál* (Píseň o Grímnim) se nese v podobném duchu. Bůh Ódin se v přestrojení za Grímnioho vydá mezi lidi, kde navštíví krále Hraundunga. Ten však boha nepozná a dá neznámého návštěvníka mučit ohněm. Ódin začne králi vyprávět o obydlích bohů, jejich moci a symbolech. Zmiňuje i magický strom Yggdrasil a zvířata, která sídlí v jeho blízkosti (viz kapitola 2.4.2 Yggdrasil). Nakonec se Ódin představí pod desítkami svých příjmí, a teprve tehdy král pozná, kdo ho ve skutečnosti poctil svou návštěvou. Ódin ho za jeho neúctu prokleje.¹³⁹ Rok vzniku mýtu, na kterém je píseň doložena, sahá do 8. století, kdy podobný příběh popisuje langobardský dějepisec Paul Diacon.¹⁴⁰

¹³⁵ V písni je zmíněn vlk, los, dub a smrk, což jsou rostliny a živočichové, jež se běžně vyskytují na Skandinávském poloostrově.

¹³⁶ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 448.

¹³⁷ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 41–72.

¹³⁸ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 73–84.

¹³⁹ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 85–98.

¹⁴⁰ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 450.

Skírnismál

Ve *Skírnismál* (Skírního cesta) se hlavním protagonistou stává bůh Frey a jeho služebník Skírní. Frey se zamiluje do obryně Gerd, se kterou by se rád oženil. Vyšle proto Skírního, aby mu nevěstu z říše obrů přivedl. Gerd však bohovu nabídku i vzácné dary odmítne, což Skírního rozhořčí a začne obryní spílat. Ta nakonec se sňatkem souhlasí a stane se Freyovou ženou. Společně s písní *Svipdagsmál* jsou to jediné dvě básně, jež pojí milostné téma.¹⁴¹

Hárbarðsljóð

V další písni, zvané *Hárbarðsljóð* (Píseň o Hárbardovi) se setkávají bohové Tór a Ódin v přestrojení za Hárbarda. Ódin zde vystupuje jako převozník, který nechce převést Tóra na druhou stranu řeky, ten za to převozníkovi nadává a hrozí mu. Je možné, že se v hloubi básně jednalo o rozpory mezi dvěma sociálními vrstvami. Ódin coby ztělesnění urozeného jarla používá svou moudrost a vznešené vystupování, zatímco Tór neváhá použít urážky a zastrašování hrubou silou. Hádku nakonec končí Tórovým odchodem.¹⁴²

Hymiskviða

Báseň, pravděpodobně z 11. století, nese jméno *Hymiskviða* (píseň o Hymim).¹⁴³ Od ostatních se liší tím, že je koncipována jako mytologická i hrdinská báseň. Popisuje Tórovu cestu krajinou obrů, kde plní různé úkoly. Poprvé se setkává s obřím nestvůrným hadem a bojuje s obry. Nakonec získává vytouženou odměnu, se kterou se navrácí do Ásgardu.¹⁴⁴

Lokasenna

Osmá píseň *Lokasenna* (Lokiho pře) se odehrává na hostině bohů, kam přichází rozmrzelý Loki (viz kapitola 3 Loki), který začne ostatní bohy urážet, a ti mu to na oplátku stejnou měrou vracejí. Na světlo se tak dostávají záporné vlastnosti i činy bohů. Hádku skončí až příchodem Tóra, který Lokiho vyžene pryč.¹⁴⁵

¹⁴¹ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 99–108.

¹⁴² HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 109–120.

¹⁴³ KADEČKOVÁ, Helena, pozn. 117, s. 38.

¹⁴⁴ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 121–130.

¹⁴⁵ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 131–146.

Prymskviða

Tórova dobrodružství pokračují v *Prymskviða* (Píseň o Trymovi). Tentokrát se hlavní děj točí kolem Tórovy nejmocnější zbraně, kladiva Mjölni, které mu ukradl obr Trym. Aby získal kladivo zpět, musí se Tór potupně převléci do dívčího roucha a z obra kladivo vylákat. V básni jsou kromě kladiva zmíněny i další kouzelné předměty bohů, jako ptačí perutě, nebo Freyjin náhrdelník.¹⁴⁶

Alvíssmál

Poslední básní, jež byla součástí edice *Codex Regius* je *Alvíssmál* (Píseň o Alvisovi). Opět se formou dialogu mezi Tórem a trpaslíkem Alvisem objevují informace o fungování světa a jak nazývají přírodní úkazy různé nadpřirozené bytosti. Zároveň se jedná o výčet kenningů, které mohly sloužit skaldům jako inspirativní předloha.¹⁴⁷

Baldrsdraumar

Do mytologických básní se dále řadí *Baldrsdraumar* (Baldrovy sny). Tato báseň nebyla součástí *Codexu Regia*. Byla objevena v rukopise ze 14. století a zařazena mezi eddické písně.¹⁴⁸ Jedná se o nejkratší eddickou báseň, která je věnována převážně bohu Baldrovi. Poprvé je zde podrobněji vylicena germánská představa podsvětí. Důležitou roli má rovněž neživá věstkyně, která prorokuje smrt boha Baldra.¹⁴⁹

Rígspula

Další dochovanou básní je *Rígspula* (Píseň o Rígovi), která se dochovala na jediném listu pergamentu v islandském *Codexu Wormianu* ze 14. století.¹⁵⁰ Píseň vysvětluje, jak se od sebe liší tři sociální vrstvy – jarlové, sedláci a otroci. Zakladatelem rodů v každé skupině měl být bůh Heimdall, jenž se v přestrojení vydal na Ze-

¹⁴⁶ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 147–156.

¹⁴⁷ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 157–164.

¹⁴⁸ KADEČKOVÁ, Helena, pozn. 117, s. 40.

¹⁴⁹ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 165–170.

¹⁵⁰ PULSIANO, Phillip, WOLF, Kirsten, pozn. 68, s. 535.

mi, kde v každé rodině příslušné vrstvy zanechal své potomky. Stylisticky je báseň nadmíru povedená a její propracování ji řadí k pozdní středověké tvorbě.¹⁵¹

Hyndluljóð

Následuje ještě *Hyndluljóð* (Píseň o Hyndle), která se dochovala ve *Flateyjarbók* ze 14. století,¹⁵² ve které se Freyja setkává s obryní Hyndlou a vede s ní dialog. Obryně postupně vyjmenovává předky Freyjinina oblíbence Óttara. Následně zmiňuje potomky boha Lokiho, až celý rozhovor skončí hádkou.¹⁵³

Svipdagsmál

Poslední píseň s názvem *Svipdagsmál* (Píseň o Svipdagovi) se skládá ze dvou básní, jež byly nalezeny každá zvlášť v 17. století. Spojitost mezi nimi však našel norský filolog Sophus Bugge až koncem 19. století.¹⁵⁴ Dohromady tvoří básně příběh o hrdinovi Svipdagovi, jenž se nejdříve táže na radu své mrtvé matky, a pak vyrazí získat ženu svého srdce, sličnou Menglöd. Nejdříve se musí dostat přes strážce Fjölsvinna, kterého se vyptává na osud bohů a jejich království.¹⁵⁵

Hrdinské písně

Zatímco mytologické básně představují jediný písemný pramen k celé germánské mytologii napříč Evropou, hrdinské písně jsou dochovány i u středoevropských Germánů. Děj hrdinských básní je převážně tragicko-heroický a hlavními hrdiny příběhů je Sigurd Fáfnisbani a Helgi Hudingsbani. Bohové ustupují spíše do pozadí a vystupují spíše jako příležitostní rádci. Hrdinové se střetávají s mytologickými postavami a bytostmi. Častá jsou setkání s trpaslíky, valkýrami nebo draky. Přesto se tato část *Eddy* řadí spíše k pověstem.¹⁵⁶

2.1.1.2 Prozaická Edda

Kromě *Starší Eddy* se dochovala ještě druhá *Edda*, která je nazývána *Prozaická*, *Mladší*, nebo *Snorriho Edda*. Kniha byla sepsána na počátku 13. století, island-

¹⁵¹ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 171–182.

¹⁵² HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 459.

¹⁵³ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 183–196.

¹⁵⁴ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 460.

¹⁵⁵ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 197–211.

¹⁵⁶ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 215

ským historikem a politikem Snorrim Sturlusonem.¹⁵⁷ Snorri žil v islandském městě Oddi, kde se nejspíše seznámil s islandskými mýty a pověstmi, které se rozhodl sepsat do uceleného díla.¹⁵⁸ Vycházel přitom ze starých skaldských písní, z nichž mnohé byly uvedeny ve *Starší Eddě*, ze ság o dávnověku, ale i z již nedochovaných básní. Samotná *Snorriho Edda* se dochovala v několika fragmentech a čtyřech opisech, přičemž nejstarší opis pochází z roku 1300.¹⁵⁹ Ve svém díle převypravuje skandinávskou mytologii podobně jako je uvedena ve *Starší Eddě*, příběhy jsou však doplněny o řadu informací, které zacelují prázdná místa a vytváří tak celistvý obraz severogermánské pohanské víry. Není zcela jasné, zda Snorri tyto mezery zaplnil informacemi, jež získal z nedochovaných písemných pramenů, z vyprávění islandských obyvatel, či si je sám domyslel. Proto je řada badatelů skeptická vůči použití *Mladší Eddy*, coby pramene k severské mytologii.¹⁶⁰ Je třeba si uvědomit, že Snorri vyrůstal v již křesťanské kultuře, ačkoliv není zcela jasné, do jaké míry tato skutečnost ovlivnila sepisování pohanských mýtů.

Snorriho Edda se skládá ze čtyř částí. První je prolog, ve kterém stručně popisuje vznik světa podle křesťanské *Bible*. Je zde rovněž rozepsána teorie o tom, že severští bohové pocházeli z Asie. Odtud měl přijít věstec Ódin do Švédska, kde se usadil se synem Ynvi, jenž byl zakladatelem jarlovského rodu Ynglingů. Mísí se zde křesťanská, řecká a norská mytologie dohromady. Tento úvod byl pravděpodobně napsán jako poslední a vzhledem k odlišnostem ve stylu skládání textu, bývá Snorriho autorství této části zpochybňováno.¹⁶¹

Nejpodstatnější částí je *Gylfaginning* (Gylfiho oblouzení), ve kterém se švédský král Gylfi-Gangleri dostává prostřednictvím představ do Ásgardu, kde hovoří s pohanskými bohy. Autor často cituje strofy z *Poetické Eddy*, ale jelikož čerpal informace z více přejatých pramenů, tak si v některých částech i protiřečí. Důraz je kladen především na příběh, nikoliv na vlastní komentář či objasnění.

¹⁵⁷ STURLUSON, Snorri. *Edda a Sága o Ynglinzích*. 2. vyd. Praha: Argo, 2003. ISBN: 80-7203-458-8. S. 10.

¹⁵⁸ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 9.

¹⁵⁹ Jedná se o tzv. *Uppsalský opis*, ve kterém je, jako v jediném, napsán autor - Snorri Sturluson.

¹⁶⁰ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 19

¹⁶¹ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 22.

Přestože je jeho dílo ceněné zejména při studiu mytologie, původně bylo koncipováno jako pomůcka skaldským básníkům.¹⁶² Proto dvě zbývající tvoří jakousi učební pomůcku pro tvorbu severských básní. Ve *Skáldskaparmálu* (Jazyku básnickém) pomocí dialogu obra Ægiho a boha Bragiho postupně odkrývá způsob, jakým se tvoří skaldská poezie. Vysvětluje, co to znamená kenning a heiti a následně vyjmenovává řadu opisů božských jmen. Dílo je zakončeno kapitolou *Háttatal* (Výčet meter), ve kterém jsou uvedeny příklady rýmů pro tvorbu staronorských básní.

2.1.1.3 Eddica Minora

Eddica Minora vznikla teprve v roce 1903, kdy ji vydal Andreas Heusler a Wilhelm Ranisch.¹⁶³ Oproti dvěma předchozím *Eddám*, obsahuje tato sbírka pouze hrdinské písně, jež byly součástí ság o dávnověku. Přesto je pojí podobná témata, postavy i metrum. Samotný název *Eddica Minora* by se dala přeložit jako *Eddické dovětky*.¹⁶⁴ Obsahuje texty vybrané z dvaceti čtyř textů, přičemž z některých se dochovaly pouze fragmenty.¹⁶⁵ Zapisování těchto příběhů začalo na přelomu 12. – 13. století v Norsku nebo na Islandu.¹⁶⁶ Některé písně byly sepsány ještě před příchodem křesťanství a jiné, zejména ty které byly sepsány později, již byly ovlivněny křesťanstvím a pohanští bozi jsou demonizováni.

2.1.2 Křesťanské kroniky

S příchodem křesťanství se rozšířilo latinské písemnictví, pomocí kterého se začaly sepisovat kroniky, životopisy králů i cestopisy. Psaní se ujímali křesťanští písaři, kteří často působili na dvorech klášterů a biskupstvích. Přestože jejich díla byla velkým přínosem pro poznání historie, z pohledu mytologického nikoliv. Křesťanství pohlíženo na polyteistická náboženství velmi negativně, a to se odrazilo při popisu mýtického světa.

¹⁶² KADEČKOVÁ, Helena, pozn. 117, s. 75.

¹⁶³ STARÝ, Jiří, pozn. 116, s. 14.

¹⁶⁴ Do češtiny někdy bývá překládána jako *Malá Edda*, což je poněkud zcestné označení, protože obsahuje více písní než *Starší Edda*.

¹⁶⁵ Nejkratší píseň tvoří jedna věta, protože se její zbylé části nedochovaly.

¹⁶⁶ STARÝ, Jiří, pozn. 116, s. 15.

2.1.2.1 Gesta Danorum

Autorem toho největšího latinského díla, jež vypovídá o kulturních poměrech středověkého Dánska, sepsal dánský historik Saxo Grammaticus. Saxo byl silně patrioticky založený a působil jako sekretář u arcibiskupa Absalona. *Gesta Danorum*, v překladu *Činy Dánů*, se skládá z 16 kapitol, v kterých Saxo líčí historii Dánů od pradávna až do roku 1185. Jako své prameny uvedl ságy o dávnověku, Islandské ságy, eddické písně i svědectví Absalona.¹⁶⁷ V knize jsou zmíněni i severogermánští bohové, avšak jejich popis se značně liší od toho, který je uváděn ve starších pramenech. Dle Saxova vyprávění, nebyl Ódin bůh, ale pouze král, který za něj považoval.¹⁶⁸ Rovněž bůh Baldr neměl představovat laskavého boha světla, ale byl popsán jako vychytralý darebák. Tato poněkud drastická proměna měla za cíl znevážit pohanské náboženství a naopak vyzdvihnout křesťanství.

2.1.2.2 Činy biskupů hamburského kostela

Adam Brémský působil coby kanovník kapituly v Brémách, kam přišel v roce 1066.¹⁶⁹ Zde ho arcibiskup Adalbert zaukoloval sepsáním kroniky jeho arcibiskupství. Adam Brémský se tohoto úkolů zhostil s velkou precizností. Čerpal z řady středověkých pramenů a výpovědí misionářů a dalších svědků. Celkem se kronika skládá ze čtyř knih, přičemž pro studium skandinávského náboženství a mytologie je nejpodstatnější třetí a čtvrtá část. Hlavním zdrojem těchto informací byl dánský král Sven Estridsen, který mu líčil zejména historii Dánska a přilehlých zemí.¹⁷⁰ Brémský se však nezaměřoval přímo na historii skandinávských států, šlo mu spíše o zmapování misionářských výprav do pohanské Skandinávie.¹⁷¹ Popisuje tak řadu útrap, neúspěchů i úspěchů, s nimiž se vyslanci církve setkali. Je pochopitelné, že jeho popis pohanských praktik a bohů byl popisován se značným znepokojením. Přesto poskytuje cenná svědectví o náboženství ve skandinávských oblastech v době christianizace, zejména o jejím průběhu v jednotlivých zemích.

¹⁶⁷ KADEČKOVÁ, Helena, pozn. 117, s. 123–124.

¹⁶⁸ FRIIS-JENSEN, Karsten. *Saxo Grammaticus: A Medieval Author Between Norse and Latin Culture*. 1. vyd. Viborg: Museum Tusculanum Press, 1981. ISBN: 87-88073-32-7. S. 124.

¹⁶⁹ SPÁČILOVÁ, Libuše, WOLFOVÁ, Maria, pozn. 3, s. 21.

¹⁷⁰ BRÉMSKÝ, Adam, pozn. 22, s. 19–20.

¹⁷¹ BRÉMSKÝ, Adam, pozn. 22, s. 10

2.2 Božstvo

Bohy v době vikingské představovaly antropomorfní bytosti, které byly obdařeny zvláštními schopnostmi, a nikterak nestárly, ani neslábly.¹⁷² Živili se pouze zlatými jablky a vínem.¹⁷³ Stejně jako lidé, ani skandinávští bohové nebyli dokonalí a měli řadu chyb, což je ještě více sbližovalo s jejich uctívači. Bozi museli bojovat o lásku své milé, činili chybná rozhodnutí nebo byli trvale zmrzačeni.¹⁷⁴ Mohli si, však vypomoci magií seið, proměnou ve zvíře, či magickými zbraněmi. Lidé si jich vážili za stvoření Země i řady vynálezů.¹⁷⁵ Proto také řada skandinávských měst a míst dodnes nazývá po některém z bohů.¹⁷⁶

Starogermánský panteon poněkud nezvykle tvořily dva božské rody. Tím nejznámějším byli Æsirové, do češtiny přepisováni jako Ásové. Jejich manželky a ostatní bohyně se nazývaly Asynje, česky Ásyně. Všichni společně obývali říši Ásgard.¹⁷⁷ Tato skupina bohů obstarávala vše, co bylo spojeno s bojem, vědomostmi a city.

Druhou část panteonu tvořili Vanirové, nebo také Vanové.¹⁷⁸ Byli to mírumilovní bozi, kteří měli na starosti úrodu a počasí. Oproti Ásům byli Vanové velmi uzavření a po rozepři s Ásy setrvali ve své říši Vanaheimu a do záležitostí jiných bohů ani lidí nezasahovali. Jádrem sporu mezi bohy byl podle eddických písní boj o vládu nad Midgardem (viz kapitola 2.4.3 Devět světů). Ásové se s Vány nakonec usmířili a aby zajistili trvalý mír, poslali Vánové k Ásům mocného boha moře Njörda, jeho syna boha plodnosti Freye a dceru bohyni lásky Freyju.¹⁷⁹ Ásové jim na oplátku poslali nepříliš oblíbeného boha ticha Höniho a moudrého Mímiho.¹⁸⁰ Va-

¹⁷² STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 103.

¹⁷³ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 103

¹⁷⁴ Nejslavnější bůh Ódin byl jednooký, Tý přišel o ruku a Höd byl zcela slepý.

¹⁷⁵ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 45.

¹⁷⁶ Např. hlavní město Faerských ostrovů se nazývá Thorshavn, norský ostrov zase Frøya a dánské městečko Thisted.

¹⁷⁷ VLČKOVÁ, Jitka. *Encyklopedie mytologie germánských a severských národů*. 1. vyd. Praha: Libri, 1999. ISBN: 80-85983-91-5. S. 36.

¹⁷⁸ VLČKOVÁ, Jitka, pozn. 163, s. 240.

¹⁷⁹ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 81.

¹⁸⁰ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 61.

nové se cítili touto nerovnoměrnou výměnou poškozeni a s Ásy nadále nekomunikovali.

2.2.1 Bohové

Ásové byli popisováni jako nelítostní bojovníci, jichž se obávali i samotní Vikingové. Jejich vůle byla velmi vrtošivá a jakoukoliv chybu tvrdě trestali. Rádi zkoušeli lidi na svých výpravách na Midgard, kde vystupovali v převleku a pod jiným jménem.

Ódin

Jméno Ódin vychází ze staronorského Óðinn,¹⁸¹ což v překladu znamená Mistr zuřivosti, inspirace nebo také poezie.¹⁸² Toto jméno však Vikingové nepoužívali, nejspíše ho považovali za příliš posvátné, než aby ho mohl vyslovit prostý smrtelník.¹⁸³ Proto byl osloven různými přezdívkami, které byly odvozeny od jeho vlastností.¹⁸⁴ Postavou byl nejvyšší ze všech bohů a také nejstarší.¹⁸⁵ Jakožto patron obětí, mu bylo často obětováno na posvátných místech, a to převážně ve středu, protože mu byl tento den zasvěcen.¹⁸⁶ Přestože byl považován za hlavního boha, jeho kult nebyl natolik výrazný, aby překonal popularitu bohů úrody, kteří byli pro prosté obyvatelstvo mnohem důležitější.¹⁸⁷

¹⁸¹ MACLEOD, Mindy, MEES, Bernard, pozn. 98, s. 183.

¹⁸² U západogermánských kmenů byl znám spíše jako Wōtan nebo Wodan, přičemž význam slova je stejný.

¹⁸³ VLČKOVÁ, Jitka, pozn. 163, s. 166.

¹⁸⁴ Ve *Staré Eddě* Ódin vystupuje pod následujícími přezdívkami: Alföd, Atríd, Báleyg, Biflindi, Bileyg, Bölverk, Farmatý, Feng, Fimbultý, Fjölmi, Fjölsvinn, Gagnrád, Gangleri, Gangrád, Gaut, Gestumblindi, Gizurr, Glapsvinn, Göndi, Grím, Grímnir, Hangagud, Haptagud, Hár, Hárbard, Helblindi, Herjan, Herteit, Hjálmbéri, Hnikar, Hnikud, Hropt, Hroptatý, Hugin, Ítrekr, Jafnhár, Jálk, Kjalar, Ódin Illúdig, Ofni, Othinus, Óski, Sadr, Sanngétall, Síðhöf, Síðgrani, Síðskegg, Sigfödr, Sigtý, Skilfing, Sváfni, Svidri, Svidur, Svipal, Tekk, Tridji, Trór, Tund, Unn, Váfud, Vagr, Valfödr, Vegtam, Veratý, Vidur, Viðrir, Wátonos, Wodan, Wódanz, Wóðzanaz, Wotan, Woutan, Ygg, Ými, Þund, Þekkr... a řada dalších. Celkový počet dosud známých přezdívek se pohybuje kolem 150.

¹⁸⁵ LITTLETON, C. Scott. *Gods, Goddesses, and Mythology*. 1. vyd. New York: Marshall Cavendish, 2005. ISBN: 0-7614-7559-1. S. 1026

¹⁸⁶ Toto je doposud patrné z názvu středy v angličtině a ve skandinávských jazycích. Středa se v angličtině nazývá Wednesday. Tento výraz se vyvinul ze slova Wōdnesdæg, tj. Wodanův den. V dánštině, švédštině a norštině se středa řekne Onsdag, což vychází ze staršího názvu Óðinsdagr, Ódinův den.

¹⁸⁷ VLČKOVÁ, Jitka, pozn. 163, s. 168.

Poté, co se zformulovaly představy o vzniku světa, vstoupil bůh Ódin do čela božského panteonu. Podle písní ve *Staré Eddě* se narodil bohovi Borrovi a Bestle v teprve vznikajícím světě (viz kapitola 2.4 Mytologický kosmos).¹⁸⁸ Měl bratry Hæniho a Lódura.¹⁸⁹ Jeho zásluhou vznikl hmotný svět lidí a bohů, proto byl nazýván Všeotcem.¹⁹⁰ Po vytvoření Midgardu se stal vládcem Ásgardu, kde sídlil v síni Glasheim.¹⁹¹ Tam seděl na posvátném zlatém trůnu Hlidskjálf a třimal v ruce kouzelný oštěp Gungni, který nikdy neminul svůj cíl. Jeho hlavními pomocníky byli dva havrani pojmenováni Hugin (myšlenka) a Munina (paměť). Ti ho informovali o dění v Midgardu. Také ho doprovázeli vlci Geri a Freki. Vlastnil osminohého koně Sleipniho, který uměl běhat po jakémkoliv povrchu.¹⁹²

Jakožto hlavnímu bohovi mu byla přisuzována řada schopností. Byl považován za boha mrtvých,¹⁹³ obětí, válečnictví, bouře, deště, run, moudrosti, poezie a magie.¹⁹⁴ Sám se často obětoval, aby získal novou schopnost. Například své oko ponechal jako zástavu v Mímiho studni, aby získal nekonečnou moudrost.¹⁹⁵ Rovněž se měl oběsit na stromu Yggdrasil za účelem odhalení tajemství run.¹⁹⁶ Nejdůležitější význam je přikládán k patronství bojovníků. Jelikož to byl úpravě Ódin, kdo rozhodoval o tom, kdo v boji zvítězí.¹⁹⁷ Pro poražené pak posílal své služebnice Valkýry, aby mezi padlými vybrali ty, kteří si zasloužili vstoupit do Valhally (viz kapitola 2.4.3 Devět světů). Válečníci ho proto před každým bojem vzývali, aby nepřitele oslepil svým pohledem a ohlušil je svým mocným hlasem.¹⁹⁸ Ódin byl ženatý s bohyní Friggou (viz kapitola 2.2.2 Bohyně), se kterou měl syna Baldra. Kromě

¹⁸⁸ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 67.

¹⁸⁹ Ve *Snorriho Eddě* jsou nazýváni Vili a Vé.

¹⁹⁰ DALY, Kathleen. *Norse Mythology A to Z*. 3. vyd. New York: Chelsea House Publications, 2009. ISBN: 9780816021505. Š. 78.

¹⁹¹ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 87.

¹⁹² HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 89–94.

¹⁹³ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 59.

¹⁹⁴ LITTLETON, C. Scott, pozn. 175, s. 1024.

¹⁹⁵ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 32.

¹⁹⁶ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 67.

¹⁹⁷ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 135.

¹⁹⁸ LITTLETON, C. Scott, pozn. 175, s. 1027.

Baldr měl s bohyní Jörd syna Tóra,¹⁹⁹ a pak s obryněmi Grid a Rind ještě Bragiho, Váliho, Víðara a Meiliho.²⁰⁰

Tór

Ódinovým protikladem a zároveň fyzicky nejsilnějším bohem byl bůh Tór.²⁰¹ Jeho jméno vzniklo se starogermánského slova þunraz, což znamenalo hrom či hromobití. Zatímco Ódin vystupoval jako moudrý a taktní muž, Tór se spoléhal především na svou nezměrnou sílu a místo slovních obrátů používal prostou mluvu a své pěsti.²⁰² Více se tak podobal prostšímu lidu, který se na něj často obracel, coby na svého patrona. Víra v boha Tóra přetrvala nejdéle ze všech germánských bohů, a to zejména ve Švédsku a v jižní části Norska.²⁰³ Tórovi byl zasvěcen čtvrtý den v týdnu, což je patrné i v dnešních germánských jazycích.²⁰⁴

Tór byl popisován jako korpulentní muž s plnovousem.²⁰⁵ Rád holdoval medovině a dobrému jídlu a vyhledával boj. V boji používal mocné kladivo Mjöllni, které bylo nejsilnější zbraní vůbec, nedalo se zničit a pokud jej Tór hodil po nepříteli, kladivo se mu vždy vrátilo zpět do ruky.²⁰⁶ Dále nosil opasek síly Megingjörð, díky kterému se jeho síla zdvojnásobila a železné rukavice. Kromě boje používal Mjöllni také k požehnání sňatkům a ke kouzlení.²⁰⁷ Často podnikal výpravy do Útgardu, kde měřil síly s obry i s nestvůrným hadem Midgardsörmem (viz kapitola 2.3.4 Nestvůry).²⁰⁸ K přepravě používal svůj vůz, tažený dvěma kozly. Ti se nazývali Tanngnjóstr a Tanngriðr a pokud Tór dostal na svých výpravách hlad, mohl je sníst a druhý den opět oživit.²⁰⁹ Jízda ve voze se smrtelníkům jevila jako hřmění

¹⁹⁹ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 46.

²⁰⁰ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 110.

²⁰¹ Též nazýván Thor, Hlórriði, Véor, Vingtór, Vingni, Donar, Ásatór. Thunar, Þórr., Þunnar nebo Þunor.

²⁰² HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 115.

²⁰³ ANDRÉN, Anders, JENNBERT, Kristina, RAUDVERE, Catharina, pozn. 112, s. 222.

²⁰⁴ Anglicky čtvrtek, Thursday, se původně nazýval Thor's Day. Stejně je to v němčině, kde se v případě názvu Donnerstag, vycházelo z původního názvu Donars Tag.

²⁰⁵ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 147.

²⁰⁶ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 122.

²⁰⁷ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 60.

²⁰⁸ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 127.

²⁰⁹ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 60.

bouře. Proto byl Tór považován za pána bouřek a úrodného deště.²¹⁰ Když Tór nebyl na výpravách, přebýval v ásgardském obydlí Trúdheimu.²¹¹ Tam mu sloužil jeho služebník Tjálfi a společnost mu dělala jeho manželka Sif,²¹² jež byla proslulá svými zlatými vlasy.²¹³ Se Sif měl dceru Thrud.²¹⁴ S obryní Járnsaxy měl syny Magniho a Módiho.²¹⁵

Frey

Trojici nejpopulárnějších bohů doplňuje Frey.²¹⁶ Původně hlavní bůh kmenů, žijících v severní části Švédska i Islandu, odtud pronikl do ásgardského panteonu, kde se hierarchicky umístil až za bohem Ódinem.²¹⁷ Jméno Frey pocházelo z germánského slova frôjo, tj. pán.²¹⁸ Někteří náčelníci se považovali za jeho potomky, zvláště pak rod Ynglingů.²¹⁹ Jeho hlavní svatyní byl chrám v Uppsale, kde byl zobrazován se svými atributy – mečem, kancem a falusem.²²⁰

Na rozdíl od Ódina nebo Tóra, nebyl Frey Ás, nýbrž syn vanského boha Njörda.²²¹ Byl proto spojován zejména s úrodou, plodností, deštěm, slunečním svitem a sexualitou.²²² Frey se stal rovněž vládcem Álfheimu (viz kapitola 2.4.3 Devět světů), kde také sídlil.²²³ Původně vlastnil kouzelný meč, který dokázal sám útočit na nepřítele, ale vyměnil ho za lásku obryně Gerd.²²⁴ Od trpaslíků pak dostal železného kance Gullinburstiho, který měl zlaté štětiny a byl rychlejší než kůň. Kam na něm

²¹⁰ MUNCH, Peter Andreas, pozn. 88, s. 10.

²¹¹ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 86.

²¹² HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 116–118.

²¹³ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 121

²¹⁴ SPENCE, Lewis. *A Dictionary of Non-Classical Mythology*. 1. vyd. New York: Cosimo, 2005. ISBN: 1-59605-342-9. S. 212.

²¹⁵ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 110.

²¹⁶ Rovněž nazýván Ungunar-Frey, Yngvi, Ingunarfrey, Ingvifrey, Ing, Fricco

²¹⁷ SPENCE, Lewis, pozn. 209, s. 69.

²¹⁸ VLČKOVÁ, Jitka, pozn. 163, s. 69.

²¹⁹ SPENCE, Lewis, pozn. 209, s. 69.

²²⁰ DALY, Kathleen, pozn. 180, s. 31.

²²¹ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 138.

²²² STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 62.

²²³ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 86.

²²⁴ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 104.

Frey přijel, tam se rozzářilo zlatavé světlo.²²⁵ Trpaslíci mu rovněž darovali kouzelnou loď Skíðbladni,²²⁶ jež měla vždy dobrý vítr v plachtách a mohla se zmenšit tak, že ji bylo možné vzít do ruky.²²⁷ S obryní Gerd měl syna Fjölniho, který byl považován za prapředka švédských králů.²²⁸

Ægi

Ægi, nebo též Hlé či Gymir, byl popisován jako obr, přijatý mezi Ásy.²²⁹ O jeho schopnostech vypovídá už samotného jeho jméno, Ægi je totiž staronorský výraz pro moře, a proto byl znám jako vládce moří.²³⁰ Žil na ostrově Hlesey, kde obýval podmořský korálový palác.²³¹ Ásové se u něj často scházeli ke společnému hodování.²³² Za manželku si vzal svou sestru Rán,²³³ která mu povila devět dcer, což byly personifikované mořské vlny.²³⁴

Baldr

Baldr, psaný také jako Balder, Baldur či Balderus, znamená ve staronorštině „smělý“.²³⁵ Jakožto syn Ódina a bohyně Friggy patřil mezi bohy k oblíbeným společníkům.²³⁶ Díky svým ryze ušlechtilým vlastnostem představoval vzor laskavého boha. Čirý pozitivismus vyplýval i z jeho moci. Byl prezentován jako bůh světla, jara, krásy a plodnosti.²³⁷ Sídlnil v obydlí Breidabliku (široký lesk)²³⁸ společně se svou ženou Nannou,²³⁹ s níž měl syna Forsetiho, boha soudů.²⁴⁰ Baldrovi byla proroko-

²²⁵ LINDOW, John. *Handbook of Norse Mythology*. 1. vyd. Calif: ABC-CLIO, 2001. ISBN: 1-57607-217-7. S. 153.

²²⁶ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 94.

²²⁷ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 77.

²²⁸ VLČKOVÁ, Jitka, pozn. 163, s. 67.

²²⁹ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 102.

²³⁰ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 121.

²³¹ LINDOW, John, pozn. 211, s. 18.

²³² HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 132.

²³³ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 116.

²³⁴ Jmenovaly se Bára, Blóðughadda, Bylgja, Dúfa, Hefring, Himinglæva, Hrönn, Kólga a Unnr.

²³⁵ PULSIANO, Phillip, WOLF, Kirsten, pozn. 68, s. 27.

²³⁶ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 190.

²³⁷ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 60–61.

²³⁸ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 88.

²³⁹ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 188.

vána smrt, která zahájí konec světa, ragnarök (viz kapitola 2.4.4 Ragnarök). Záslouhou Friggy se stal nesmrtelným,²⁴¹ ale Loki pomocí lsti přišel na to, jak ho zabít a nevědomky k tomuto činu zneužil jeho slepého bratra Höda.²⁴² Krátce po Baldrově smrti, zemřela žalem i jeho manželka a oba se společně odebrali do podsvětí.²⁴³ Po ragnaröku se vrátil mezi zbylé bohy a ujal se vlády nad novým světem.²⁴⁴

Bragi

Bragi byl synem Ódina a manželem bohyně Idunn.²⁴⁵ Byl to skvělý básník, zpěvák a řečník, a proto se stal patronem skaldů.²⁴⁶ Samotného jeho jméno se stalo základem staronorského slova pro poezii.²⁴⁷

Heimdall

Jedinou cestu do Ásgardu, přes duhový most Bifröst, střežil bůh Heimdall.²⁴⁸ Tento věrný strážce bohů měl neobyčejné schopnosti, které mu pomáhaly včas odhalit nebezpečí ohrožující ostatní Ásy. Nepocíťoval únavu, tudíž nemusel téměř vůbec spát, slyšel i růst vlnu na ovcích a v noci viděl stejně jako ve dne.²⁴⁹ V případě útoku zatroubil na velký roh Gjallahorn, aby upozornil na blížící se nebezpečí.²⁵⁰ Téměř vždy trávil veškerý svůj čas ve strážné věži Himinbjörg (nebeská ochrana).²⁵¹ Pouze jednou se vydal na Midgard v převlečení za tuláka Ríga. Tehdy měl založit novou generaci lidí, která se dělila na tři společenské vrstvy, na otroky, sedláky

²⁴⁰ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 89.

²⁴¹ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 87.

²⁴² HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 137.

²⁴³ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 88.

²⁴⁴ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 40.

²⁴⁵ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 134.

²⁴⁶ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 94.

²⁴⁷ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 63.

²⁴⁸ Rovněž nazýván jmény Ríg, Gullintanni, Hallinskiði, Vindlér, Hvíti Ás, Ríger, Heimdali.

²⁴⁹ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 63.

²⁵⁰ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 36.

²⁵¹ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 88.

a jarly.²⁵² Byl proto považován za patrona lidí. O Heimdallovi nejsou známy žádné příbuzenské svazky, pouze to, že byl synem devíti sester.²⁵³

Njörd

Njörd, původem Ván, byl ochráncem rybářů a mořeplavců.²⁵⁴ Poroučel větru, moři, ohni i úrodě.²⁵⁵ Pokud se některá z lodí potopila, všechno její bohatství náleželo jemu, a proto byl ze všech bohů nejbohatší.²⁵⁶ Sídлил v přímořském paláci Nóatún.²⁵⁷ Podle jeho nohou si ho za manžela vybrala obryně Skadi. Té se však příliš stýskalo po lesích, a tak se od svého manžela odstěhovala.²⁵⁸ Njörd je otcem Freye a Freyji.²⁵⁹ Jeho ženským protějškem byla bohyně Nerthus, která měla stejné schopnosti jako Njörd, ale byla uctívána především na Jutském poloostrově.²⁶⁰

Tý

Tý byl potomkem obra Hymiho.²⁶¹ Jeho jméno znamenalo bůh.²⁶² Byl podle něj pojmenován druhý den v týdnu.²⁶³ Zpočátku vystupoval jako bůh války, morálky, práva, þingů a soudů.²⁶⁴ Když však kvůli ostatním bohům obětoval svoji pravou ruku nestvůrnému vlku Fenrimu,²⁶⁵ přestal tyto funkce zastávat.²⁶⁶

²⁵² HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 171.

²⁵³ Mohl být například synem Ægiových devíti dcer.

²⁵⁴ DALY, Kathleen, pozn. 180, s. 73.

²⁵⁵ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 61.

²⁵⁶ JORDAN, Michael. *Dictionary of Gods and Goddesses*. 2. vyd. New York: Facts on File, 2004. ISBN: 0-8160-5923-3. S. 225.

²⁵⁷ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 89.

²⁵⁸ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 61.

²⁵⁹ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 138.

²⁶⁰ DALY, Kathleen, pozn. 180, s. 72.

²⁶¹ V *Mladší Eddě* je jako jeho otec uveden Ódin.

²⁶² Také jmenován jako Týr, Tyr, Tíw, Teiwaz, Tíwaz, Tiu, Tius nebo Zio.

²⁶³ V norštině dodnes nazývaný Tirsdag, tj. Týuv den.

²⁶⁴ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 63.

²⁶⁵ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 139

²⁶⁶ Pravá ruka se u soudu zvedala na znamení přísahy a rovněž jako jednoruký válečník nepůsobil dostatečně vážně.

Ull

Ull, nebo též Ondurás či Ollerus byl prastarý bůh nebes, zimy a lovu. Jeho matkou byla bohyně Sif a jeho nevlastním otcem byl bůh Tór.²⁶⁷ Ull přebýval v obydlí Ýdala, kde vyráběl nejlepší luky.²⁶⁸

Vídar a Váli

Vídar byl synem Ódina a obryně Grid.²⁶⁹ Měl přezdívku mstitel, protože jednou pomstí smrt svého otce.²⁷⁰ Jinak byl znám spíše jako bůh ticha. Byl to druhý nejsilnější Ás, hned po Tórovi.²⁷¹ Nosil také velkou těžkou botu, zhotovenou z odřezků kůže při výrobě bot.²⁷² Jeho bratr Váli zabil svého nevlastního bratra Höda, jenž nevědomky způsobil smrt Baldra²⁷³

Ostatní bohové

Řada písni a ság zmiňuje i řadu dalších bohů, o kterých se však nedochovalo moc informací. Například o bohovi Hödovi se ví jen to, že byl slepý a velmi silný a nevědomky se stal strůjcem Baldrovi smrti a tím započal konec světa.²⁷⁴ Dalším bohem byl Hermód, posel bohů, který se pro Baldra vydal do podsvětí, a jenž se nápadně podobal řeckému bohu Hermovi.²⁷⁵ Pramálo je známo také o manželovi Freyji, bohu Ódovi.²⁷⁶ Je možné, že byl součástí prapůvodního božstva a později splynul s Ódinem.²⁷⁷

²⁶⁷ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 111.

²⁶⁸ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 86.

²⁶⁹ DALY, Kathleen, pozn. 180, s. 114.

²⁷⁰ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 38.

²⁷¹ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 64.

²⁷² STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 111.

²⁷³ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 190.

²⁷⁴ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 167.

²⁷⁵ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 87.

²⁷⁶ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 194.

²⁷⁷ DALY, Kathleen, pozn. 180, s. 76.

2.2.2 Bohyně

Asynje se držely v pozadí a radily svým mužům, pokud byli s rozumem v koncích.²⁷⁸ Většinou se stávaly cílem chtivým obrů, kteří chtěli získat bohyni za manželku.²⁷⁹ Proto se informace o bohyních objevují v písních převážně díky tomu, že je museli ostatní bohové zachránit.

Frigg

Frigg známá také jako Hlín, Sága, Frija či Frige, což v překladu znamená „milovaná“.²⁸⁰ Byla manželkou Ódina, se kterým měla syna Baldra.²⁸¹ Jako jediné bohyni ji byl zasvěcen den v týdnu.²⁸² Byla považována za bohyni mateřství a manželské lásky.²⁸³ Uměla také čarovat a nahlížet do budoucnosti.²⁸⁴ Sídlila v ásgardské síni Fensalir.²⁸⁵ Neměla žádné zbraně, ale vlastnila kouzelné ptačí perutě, které ji umožňovaly létat.²⁸⁶ Frigg měla téměř totožné schopnosti s bohyní Freyjou, včetně podobného jména, proto bývá někdy považována za jednu bohyni.²⁸⁷

Freya

Výraz Freya znamenal „paní“,²⁸⁸ přičemž v hierarchii byla často stavěna na úroveň bohyni Frizze.²⁸⁹ Uctívali ji jako bohyni plodnosti a valkýr a jako takové ji vždy připadla polovina padlých bojovníků.²⁹⁰ Měla za manžela boha Óda, který byl neustále pryč, proto se ho Freyja tajně vydávala do Midgardu hledat.²⁹¹ Žila ve Fó-

²⁷⁸ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 135.

²⁷⁹ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 75.

²⁸⁰ SPENCE, Lewis, pozn. 209, s. 70.

²⁸¹ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 136.

²⁸² Pátek se staronorsky řekl friggjar-dagr, Friggin den.

²⁸³ SPENCE, Lewis, pozn. 209, s. 70.

²⁸⁴ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 56.

²⁸⁵ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 67.

²⁸⁶ VLČKOVÁ, Jitka, pozn. 163, s. 75.

²⁸⁷ PULSIANO, Phillip, WOLF, Kirsten, pozn. 68, s. 425.

²⁸⁸ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 62.

²⁸⁹ Freyja se nazývala také Vanadís, Mardöll, Hörn, Gefn či Sýr.

²⁹⁰ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 88.

²⁹¹ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 194.

lkvangu (lidová louka)²⁹² a měla dceru Hnóss.²⁹³ Stejně jako její bratr Frey, také Freya vlastnila zlatého kance.²⁹⁴ K přepravě však používala kočár tažený kočkami.²⁹⁵ Ráda se zdobila zlatými šperky, přičemž nejtypičtějším šperkem byl zlatý nákrčník Brísingamen. Stejně jako Frigg, také Freya měla ptáčí roucho, díky kterému mohla létat.²⁹⁶

Idunn

Bohyně Idunn byla pro Ásy nesmírně důležitá. Opečovávala posvátné zlaté jabloně, díky kterým získávali bohové svou sílu a věčné mládí.²⁹⁷ Byla proto považována za bohyni věčného mládí a úrody.²⁹⁸ Svá jablka pečlivě hlídala a měla na starosti i jejich přerozdělování.²⁹⁹

Skadi

Skadi byla původně dcerou obra Tjaziho, kterého zabil Tór.³⁰⁰ Skadi se proto vydala do Ásgardu, aby smrt svého otce pomstila. Nakonec však souhlasila, že celou záležitost vyřeší tím, že si vzala jednoho z bohů. Aby nevěděla, kdo bude jejím manželem, ukázali ji bohové pouze své nohy. Skadi si vybrala boha s nejhezčími nohama v domnění, že musí patřit krásnému Baldrovi.³⁰¹ Ty však patřily mořskému bohovi Njördovi, kterého si nakonec vzala. Dlouho spolu nezůstali, protože byl každý zvyklý na jiné prostředí,³⁰² proto Njörd pobýval ve svém přímořském sídle Nóatúnu, zatímco Skadi žila v horské síni Trymheim.³⁰³ Stala se patronkou lyžování a zakladatelkou rodu Þursinů.³⁰⁴

²⁹² HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 88.

²⁹³ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 67.

²⁹⁴ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 194.

²⁹⁵ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 62.

²⁹⁶ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 147–150.

²⁹⁷ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 63.

²⁹⁸ DALY, Kathleen, pozn. 180, s. 57.

²⁹⁹ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 103.

³⁰⁰ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 190.

³⁰¹ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 103.

³⁰² STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 61.

³⁰³ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 88.

³⁰⁴ DALY, Kathleen, pozn. 180, s. 92.

Ostatní bohyně

Většina bohyně a jejich moc je stručně vypsána v *Mladší Eddě*, přičemž značnou část jmen, nelze podpořit jinými prameny. Snorri zmiňuje například bohyni-pannu Gejfun, ochranitelku zemřelých neprovdaných žen.³⁰⁵ Jiná bohyně, Vör, střežila dodržování daných slibů a znala také všechna tajemství. Podobnou funkci měla bohyně Syn, která bránila krivě načtené a střežila paláce Ásů.³⁰⁶ O zraněné se starala bohyně-léčitelka Eir.³⁰⁷

2.3 Mýtické bytosti

Kromě bohů obývaly svět představ a víry také různorodé bytosti, které Vikingové považovali za strůjce jevů, jejichž původ neznali. Většinou se jednalo o projevy přírody, jako byla bouřka, vítr či mořské vlny. Věřili, že je bohové chrání před nestvůrami, které chtějí zničit jejich svět.

2.3.1 Pomocníci bohů

Ne vždy si bohové vystačili s vlastními vědomostmi a schopnostmi, proto se čas od času obraceli na jiné osoby, které jim svým zvláštním nadáním mohly pomoci.

Kvasi

Kvasi vznikl po uzavření míru mezi Ásy a Vány, kteří uzavření dohody stvrdili tím, že si každý z bohů odplivl do společné misky.³⁰⁸ Z této směsi božských slin pak stvořili tuto magickou bytost, která byla nadána velkou moudrostí. Kvasi byl poslán na Midgard, aby zdejšími lidem pomáhal a radil. Setkal se však s trpaslíky Galarem a Fjalarem, kteří ho zabili a z jeho krve vytvořili lektvar básníků.³⁰⁹

³⁰⁵ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 67.

³⁰⁶ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 68.

³⁰⁷ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 67.

³⁰⁸ LITTLETON, C. Scott, pozn. 175, s. 801.

³⁰⁹ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 104–107.

Einherjové

Einherjar bylo označení padlého bojovníka, který byl pro svou udatnost vybrán valkýrami a odvezen do Valhally.³¹⁰ Tam mohl donekonečna holdovat medovině a masu, přičemž každý den trénoval, aby nadále zůstal bojeschopný.³¹¹ Jakmile nastal konec světa, vyrazili všichni Einherjové po boku bohů do boje proti obrům a nestvůrám.

Norny

Norny měly v mytologických příbězích nesmírně důležitou roli. Věděly totiž, jaký osud stihne každého člověka i boha. Pocházely z rodu Ásů, Álfů i Dvergů.³¹² Klíčovou roli měly tři nejstarší norny, sídlící u prastaré studny pod Yggdrasilem. Jmenovaly se Urd (Osudová), Verdandi (Stávající) a Skuld (Co musí být) a představovaly minulost, přítomnost a budoucnost.³¹³ Když se narodil nový člověk či bůh, zjevily se u něj norny a určily mu jeho osud, který zpodobňovala nit'.³¹⁴ Pokud měl člověk zemřít, Skuld vzala nit' daného člověka a zpřetrhla ji.³¹⁵ Osud, který někomu určily, byl neodvratitelný i pro samotné bohy. Ti ale věděli, jak jisté události alespoň oddálit.

Valkyrjie

Valkyrjie, nebo také Valkyrjar, Oskmeyjar, Odinn meyar, do češtiny rovněž přepisované jako valkýry, byly služebnice Ódina, které mu přivázely padlé válečníky.³¹⁶ Když se na Midgardu rozhořel boj, rozhodnul Ódin o tom, která strana zvítězí a vyslal své valkýry na pomoc.³¹⁷ Jakmile byla druhá strana poražena, valkýry vybraly mezi padlými ty, kteří dobře a statečně bojovali, aby se z nich stali Einherjové. Následně je přivezly do Valhally, kde jim nosily jídlo a medovinu.³¹⁸ Valkýry byly popisovány jako sličné ženy s plavými či ryšavými vlasy, které jezdily na bílých

³¹⁰ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 59.

³¹¹ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 74.

³¹² HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 302.

³¹³ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 30.

³¹⁴ GUERBER, Hélène Adeline, pozn. 115, s. 169.

³¹⁵ SPÁČILOVÁ, Libuše, WOLFOVÁ, Maria, pozn. 3, s. 69.

³¹⁶ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 71.

³¹⁷ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 312.

³¹⁸ VLČKOVÁ, Jitka, pozn. 163, s. 240.

koních. Byly vyzbrojené jako válečnice, jezdily v plné zbroji, hlavu měly zakrytou okřídlenou helmou a v rukách držely štít a oštěp.³¹⁹ Lidé věřili, že je možné je spatřit v podobě labutě.³²⁰ Pokud některá z Valkýr neuposlechla Ódinovy příkazy, mohl ji za trest ponechat na Midgardu.³²¹

2.3.2 Nižší božstvo

Germáni věřili, že je chrání, či jim naopak škodí, neviditelné božské bytosti, které mohly přimknout k určitému místu, či jednotlivci. Aby si tyto ochránce naklonili, většinou dávali drobné obětiny.

Dísiry

Dísiry byly ženská ochranná božstva, jež hierarchicky náležely pod úroveň Ásů.³²² Chránily lidská obydlí i celou rodinu, proto byly velmi oblíbené, zejména u žen, které jim pravidelně obětovaly při obřadu dísablot.³²³ Dísy mohlo být také označení pro božské osoby, které souvisely s životem a smrtí, jako například valkýry či norny.³²⁴

Fylgjur

Fylgjury bylo další ochranné božstvo, které se vázalo spíše na jednotlivce, přičemž jednoho člověka mohlo chránit i více Fylgjurů. Pomáhali také rodičkám při porodu.³²⁵ Měli podobu zvířete, které bylo u každého člověka jiné. Zatímco náčelníky doprovázel Fylgjur v podobě medvěda, lovec mohl doprovázet v podobě lišky.³²⁶ Tyto bytosti byly neviditelné a jejich podobu bylo možné spatřit pouze během spánku. Pokud někdo zahlédl fylgja, když byl vzhůru, byla to předzvěst brzké smrti.³²⁷

³¹⁹ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 32.

³²⁰ SPENCE, Lewis, pozn. 209, s. 180.

³²¹ V hrdinské písni *Sigrdrífumál* se Valkýra Sigrdrífa proti Ódinově vůli rozhodne přiřknout vítězství druhé straně a Ódin ji za trest bodl trnem, načež Sigurd usne, dokud ji nezachránil Sigurd

³²² VLČKOVÁ, Jitka, pozn. 163, s. 53.

³²³ PULSIANO, Phillip, WOLF, Kirsten, pozn. 68, s. 156.

³²⁴ JORDAN, Michael, pozn. 242, s. 80.

³²⁵ VLČKOVÁ, Jitka, pozn. 163, s. 76.

³²⁶ ANDRÉN, Anders, JENNBERT, Kristina, RAUDVERE, Catharina, pozn. 112, s. 246.

³²⁷ DALY, Kathleen, pozn. 180, s. 34.

Hamingjur

Hamingjury se velmi podobaly Fylgjurům. Tito duchové rovněž pomáhali rodičkám při porodu a doprovázeli jedince. Avšak jejich přítomnost přinášela svému chráněnci štěstí.³²⁸

2.3.3 Obyvatelé jiných světů

Skandinávské náboženství pracovalo s představou existence devíti světů, které obývaly různé rasy.³²⁹ Vyjma lidí se tito obyvatelé okolních světů souhrnně nazývali Vætir.³³⁰

Álfové

Álfové se povahově podobali Dvergům, ale fyzicky vypadali více jako lidé.³³¹ Dělili se na Světlé Álfy (Ljósálfar) a Černé Álfy (Svartálfar). Světlí Álfové sídlili v zářivé říši Álfheim, měli vznešené chování a jejich kůže byla zářivá jako slunce.³³² Temní Álfové byli celí černí a obývali podzemí říše Svartálfaheim, kde se věnovali kovářině, zejména pak výrobě zbraní.³³³ Álfové se mohli vyskytovat i na Midgardu, ale lidé je nemohli spatřit, i tak bylo dobré si je naklonit, a proto jim ženy obětovaly během obřadu alfablót začátkem zimy.³³⁴

Dvergové

Dvergové byli obyvatelé říše Niðavellir.³³⁵ Byli popisováni jako trpaslíci, kteří jsou dodnes známí z lidových pověstí a pohádek. Na začátku však vypadali jako červi, kteří vznikli v těle praobra Ymiho. Ásové jim ale dali lidštější podobu a schopnost myslet.³³⁶ Nadále měli menší vzrůst a ostřejší rysy.³³⁷ Byli velmi nerud-

³²⁸ PULSIANO, Phillip, WOLF, Kirsten, pozn. 68, s. 625.

³²⁹ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 82.

³³⁰ VLČKOVÁ, Jitka, pozn. 163, s. 242.

³³¹ Álfové rovněž nesli označení Aelf, Álf, Elf, Alb nebo Elbinne.

³³² STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 55.

³³³ Temní Álfové se velmi podobají Dvergům, z čehož plynou domněnky, že se mohlo jednat o stejné bytosti.

³³⁴ LINDOW, John, pozn. 211, s. 53.

³³⁵ Alias Dvergr, Dweorg, Twerg a Íwerc.

³³⁶ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 28.

³³⁷ DALY, Kathleen, pozn. 180, s. 22.

ní a pomstychtiví. Nesnášeli bohy, ani lidi, protože se báli, že je chtějí okrást či z nich vymámit kouzelné šperky, což se i často stávalo.³³⁸ Většinu času trávili v podzemí nebo ve skalách, kde hledali drahokamy a rudy, z nichž později kovali šperky a zbraně.³³⁹ Byli to tvůrci většiny zbraní a kouzelných předmětů, které vlastnili Ásové.³⁴⁰ Dvergové se uměli udělat neviditelnými a proměňovat se ve zvířata.³⁴¹ Vyhýbali se slunečním paprskům, které by je jinak změnili v kámen. Nejznámějšími zástupci Dvergů byli bratři Brokk a Eitri, tvůrci nejmocnější zbraně, kladiva Mjöllni.³⁴²

Jötnarové

Jötnarové, Hrímpursar,³⁴³ či obecněji obři, byli považováni za vůbec první živé bytosti na světě.³⁴⁴ Byli to potomci praobra Ymiho, kteří přežili obří záplavu. Žili na okraji Midgardu, v říši Jötunheim, kde obývali skalnaté a ledové dvorce.³⁴⁵ Charakteristická pro ně byla značná výška, která mohla dosahovat až stovky metrů, a mdlý rozum, čehož využívali bohové k jejich porážce. Obři byli odpradáвна hlavními nepříteli Ásů a jejich vzájemné soupeření mělo skončit až zničením světa.³⁴⁶ Lidé vnímali obry skrz živly a dle toho dělili obry na ohnivé, ledové, vodní nebo kamenné.³⁴⁷ Obři také měli vliv na vzhled krajiny, protože z jejich těla se staly hory, nebo ze šlápot údolí.³⁴⁸ Řada bohů je příbuzensky spjata s obry, někteří je měli i za partnera.³⁴⁹ Někteří obři se uměli přeměňovat na zvířata a byli i zkušenými staviteli.³⁵⁰

³³⁸ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 292.

³³⁹ LINDOW, John, pozn. 211, s. 100.

³⁴⁰ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 122.

³⁴¹ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 291.

³⁴² STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 122.

³⁴³ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 43.

³⁴⁴ Zvané též Jötuni, trollové, Risa, Bergrisar, či Þursar.

³⁴⁵ LITTLETON, C. Scott, pozn. 175, s. 126.

³⁴⁶ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 80.

³⁴⁷ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 74.

³⁴⁸ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 85.

³⁴⁹ Např. bůh Ódin měl milenkou obryni Rind a bůh Njörd zase Skadi.

³⁵⁰ Ve *Starší Eddě* je zmíněn bezejmenný obr-stavitel, který postavil vysokou hradbu kolem celého Ásgardu.

Hel

Hel byla jedinou dcerou boha Lokiho a obryně Angrbody.³⁵¹ Ódin ji dal na starosti správu stejnojmenného podsvětí Hel, které bylo součástí říše Niflheim.³⁵² Hel se tak stala vládyní mrtvých, kteří neodešli do Valhally. Vypadala jako žena, ale polovina jejího těla byla černá a druhá mrtvolně bílá.³⁵³ Dohlížela také na stavbu lodi Naglfar, jež se skládala z nehtů mrtvých.³⁵⁴

2.3.4 Nestvůry

Germáni se nejvíce báli obřích nestvůr, které zabíjely lidi a mohly zapříčinit zkázu světa. Většina příšer byla zpodobněna zvířaty, zejména vlky a hady.

Fenri

Vlk Fenri byl synem boha Lokiho a obryně Angrbody.³⁵⁵ Nejdříve jej vychovávala jeho matka v Jötunheimu, dokud se o něm nedozvěděl Ódin, který měl obavy, že by obři mohli Fenriho využít v boji proti Ásům. Prozatím se malého vlka ujal bůh Tý. Když však vlk dorostl do takové výšky, že se ušima dotýkal nebeské klenby a z tlamy mu začaly šlehat plameny,³⁵⁶ začali se ho obávat i samotní bohové. Vyžádali si proto od Dvergů kouzelnou stuhu Gleipni, kterou vlka díky lsti přivázali.³⁵⁷ Ten však žádal záruku, že se nejedná o lest, a žádal, aby mu jeden z bohů dal do tlamy svou ruku. Toho se jako jediný ujal Tý. Když se ukázalo, že se vlk z pout nedostane, tak skousl a nebohého boha připravil o ruku.³⁵⁸ Takto zůstal vlk přivázaný až do ragnaröku.

³⁵¹ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 193.

³⁵² LITTLETON, C. Scott, pozn. 175, s. 1024.

³⁵³ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 65.

³⁵⁴ Loď měla být vyrobena z nehtů nebožtíků, proto se dbalo na to, aby mrtví měli ostříhané nehty, aby co nejvíce oddálili dostavbu lodi.

³⁵⁵ Známý také pod jmény Hróðvitni a Tjódvitni

³⁵⁶ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 93.

³⁵⁷ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 65.

³⁵⁸ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 139.

Garm

Garm, nebo také Mánagarm měl být obří vlk, který střežil bránu do říše mrtvých Hel,³⁵⁹ podobně jako v Cerberus v řeckých mýtech. Kolem něj mohli projít pouze mrtví, kterým zabraňoval vrátit se do říše živých a naopak živým bránil k průniku do Helu.³⁶⁰ Poslouchá pouze bohyni mrtvých, Helu.

Hati a Sköl

Slunce a Měsíc měly být neustále pronásledovány dvěma velkými vlky, zvanými Hati a Sköl, kteří je chtěli sníst.³⁶¹ Pokud by se jim to povedlo, svět by zanikl. Hati pronásledoval Měsíc a Sköl Slunce. Oba vlci se narodili bohyni Járnaviör.³⁶² V písni *Grímnismál* je napsáno, že Sköl byl synem vlka Fenriho.

Jörmungand

Obrovský had Jörmungand byl dalším potomkem Lokiho a obryně Angrbudy.³⁶³ Ódin ho uvrhnul na mořské dno Midgardu, kde byl nazýván Midgarðsorm.³⁶⁴ Had tam dorostl do takových rozměrů, že obtočil celý Midgard, až se mohl kousnout do svého ocasu, což vždy způsobovalo obří vlny.³⁶⁵ Námořníci se ho báli, protože si s loděmi mohl hrát jako s papírovou lodičkou a námořníci, kteří vypadli z lodí, skončili v jeho tlamě. Navíc měl jedovatý dech, který byl natolik smrtící, že mohl zabít i bohy.³⁶⁶ Jednou ho málem ulovil bůh hromu Tór, který mu i uštědřil ránu do hlavy mocným kladivem Mjöllni.³⁶⁷ Had se štěstím přežil a neustále čekal na svou příležitost k pomstě.

³⁵⁹ ANDRÉN, Anders, JENNBERT, Kristina, RAUDVERE, Catharina, pozn. 112, s. 124.

³⁶⁰ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 165.

³⁶¹ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 93.

³⁶² STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 49.

³⁶³ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 193.

³⁶⁴ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 65.

³⁶⁵ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 127.

³⁶⁶ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 94.

³⁶⁷ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 127.

Níðhögg

Níðhögg, přepisován také jako Nídhögg, Nidhogg či Nidhoggur, bylo jméno obrovského draka nebo hada, jenž měl sídlit pod kořenem Yggdrasilu.³⁶⁸ Yggdrasil mu zabraňoval proniknout do ostatních světů, a tak kořen neustále okusoval. Živil se na tělech mrtvých zločinců a zrádců, kteří připlouvali po řece z Náströndu.³⁶⁹

Surt

Surt měl být vládcem plamenné říše Muspelheim, a proto bývá ztělesňován jako ohnivý obr.³⁷⁰ Vlastnil plamenný meč, ukradený Ásům, se kterým mohl zničit celé světy.³⁷¹

2.4 Mytologický kosmos

2.4.1 Stvoření světa

O vzniku světa se dochovalo nejvíce pramenů, ačkoliv se v popisu určitých detailů mohly lišit. *Starší i Mladší Edda* se shodují, že na počátku časů neexistovalo nic než prázdnota Ginnungagap.³⁷² Z té se vynořil mlžný svět Niflheim, na němž vyvěřela studna Hvergelmi, ze které vytryskly prameny řek Élivágar. Ginnungagap se tak začal plnit chladem a vlhkostí. Jako protiklad vznikl svět Múspellheim, jenž se stal zdrojem ohně, světla a tepla.³⁷³ Tyto dva živly se spojily v jeden a stvořily praobra Ymiho.³⁷⁴ Z jeho podpaždí se mu narodili první potomoci a Ymiho nohy vytvořily poté obra Trudgelma, a ten měl zase syna Bergelma.³⁷⁵ Rod obrů se brzy značně rozrostl. Z unikajících par se vytvořila rosa a z té vznikla prackráva Audhumla.³⁷⁶ Ta se živila olizováním kamenů, až vytvořila prvního boha Bura a ten dal život svému synovi Borovi. Bor si vzal obryni Bestlou (viz Příloha E), která mu po-

³⁶⁸ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 93.

³⁶⁹ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 35.

³⁷⁰ VLČKOVÁ, Jitka, pozn. 163, s. 213.

³⁷¹ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 42.

³⁷² STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 42.

³⁷³ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 41.

³⁷⁴ Nazývaná také Aurgelmi, Bláin, Brimi.

³⁷⁵ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 80.

³⁷⁶ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 43.

rodila Ódina, Hæniho a Lódura.³⁷⁷ Tito tři bohové zabili praobra Ymiho a jeho krev zaplavila Ginnungagap, až se všichni obři utopili. Přežil jen mrazivý obr Bergelm, který dal život druhé generaci obrů.³⁷⁸ Mezitím Ódin, Hæni a Lódur vzali Ymiho maso a přetvořili jej na zemi.³⁷⁹ Oblohu vyrobili z jeho lebky, z potu jezera, z krve moře a řeky, z kostí a zubů skály, z vlasů stromy a z očních řas hradby kolem říše lidí, zvané Midgard.³⁸⁰ Poté bohové pochytili uhlíky z Múspellheimu a umístili je na oblohu, čímž vytvořili hvězdy.³⁸¹ Ódin pak ze dvou kamenů vytesal první lidi, muže Ask a ženu Emblu a společně se svými bratry jim vdechli život.³⁸² Bohové si vybudovali sídlo nad lidským světem a nazvali ho Ásgard, zatímco přeživší obři se usídlili v Jötunheimu. Když bylo třeba vyměřit lidem čas, Mundilfery měl dceru Nott a syna Söla, kteří ztělesňovali Slunce a Měsíc. Söl pak zapřáhl do slunečního vozu koně Árvakr a Alsvinn, aby mohl putovat po obloze.³⁸³ Jeho sestra Nótt osedlala koně Hrímfaxiho a Skinfaxiho, načež svého bratra následovala.³⁸⁴ Jakmile bylo možné měřit čas, objevily se tři norny, které vyměřily délku života každého člověka.

2.4.2 Yggdrasil

Postupně vzniklo devět světů, které spojoval obří strom Yggdrasil,³⁸⁵ jehož větve podpíraly oblohu a z jeho větví padala medová rosa na Midgard.³⁸⁶ Měl tři kořeny, z nichž první vedl do Helu, druhý do Jötunheimu a třetí končil v Ásgardu. U každého kořene se také nachází studna, u obrů se nazývala Mímiho studna,³⁸⁷

³⁷⁷ V *Mladší Eddě* je uvedeno, že Borr měl syny Ódina, Viliho a Véa, nikoliv Hæniho a Lódura.

³⁷⁸ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 79.

³⁷⁹ Někdy bývá země personifikována jako bohyně Jörd.

³⁸⁰ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 78.

³⁸¹ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 42.

³⁸² HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 29.

³⁸³ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 93.

³⁸⁴ Podle písně *Vafþrúðnismál* ze *Staré Eddy* představoval den Dagr, který jezdil na slunečním koni Skinfaxiho a jeho sestra Nótt měla jezdít na měsíčním koni Hrímfaxim.

³⁸⁵ Nejrozšířenější teorie hovoří o Yggdrasilu jako o obřím jasanu. Nicméně nové poznatky spíše dokazují, že se mohlo jednat o tis. Nejasnosti kolem druhu stromu jsou způsobeny především nejasným výkladem slova Yggdrasil.

³⁸⁶ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 54.

³⁸⁷ V Mímiho studně ponechal Ódin své oko výměnou za moudrost.

u Ásů byla Urdina studna a v Helu byla studna plná hadů.³⁸⁸ Na stromě se nacházelo několik zvířat, která stromu pomáhala, nebo naopak škodila. Na vrcholu seděl velký orel a mezi jeho očima jestřáb Veðrfölnir.³⁸⁹ S orlem hovořila veverka Ratatosk, která přenášela orlovy vzkazy až k Níðhöggovi, který se ukrýval pod kořeny. Strom okusovali čtyři jeleni, Dáin, Dvalin, Duneyr a Duratrór, a také šest hadů jménem Góin a Móin, Grábak, Grafvöllud, Ofni a Sváfni. Ásové se scházeli každý den u Urdiny studny, aby zde diskutovali.³⁹⁰ Yggdrasil představoval život a harmonický celek, který panoval mezi všemi devíti říšemi (viz Příloha F). Během ragnaröku se tato rovnováha měla narušit, což mělo mít za následek zničení Yggdrasilu.

2.4.3 Devět světů

Severogermánci předpokládali, že tolik rozličných bytostí nemohlo sídlit pouze v jednom lidském světě, a proto věřili v existenci více světů. Prameny se zmiňují převážně o sedmi říších, kde sídlily živé bytosti a dvou dalších, které představovaly podsvětí. Podrobnější popis těchto říší však chybí, informace o nich jsou velmi skoupé a většinou se omezují na popis bytostí (viz kapitola 2.3.3 Obyvatelé jiných světů, které v nich žijí a přibližnou lokaci). Pochopitelně nejvíce informací bylo zaznamenáno o lidském světě Midgardu a sídlu bohů Ásgardu. Říše se dají hierarchicky rozdělit do tří sfér.

První sféra představovala nebe, domovy laskavých bytostí, které lidem pomáhaly. Sem náležely říše Ásgard, Vanaheim a Álfheim. Ásgard byl domovem Ásů. Byl obehnan nepřekonatelnými hradbami a vedla do něj pouze jediná cesta, přes duhový most Bifröst, který navíc obklopovala ohnivá stěna.³⁹¹ Uvnitř hradeb byla mýtina Idavoll a kolem ní se nacházela obydlí bohů.³⁹² Nachází se zde také Valhalla, která pro Vikingy představovala ráj. Byla popisována jako zlatá síň s 540 bránami, na jejíž střeše rašil strom Lærad, na kterém se krmí koza Heiðrún, z jejichž struků vytéká medovina. Uvnitř žil kanec Sæhrímni, kterého bylo možné zabít i sníst a přesto druhý den byl opět naživu. Do Valhally měli přístup pouze Einherjové, kteří

³⁸⁸ VLČKOVÁ, Jitka, pozn. 163, s. 232.

³⁸⁹ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 54.

³⁹⁰ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 92–93.

³⁹¹ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 92–94.

³⁹² JORDAN, Michael, pozn. 242, s. 336.

zde mohli holdovat jídlu a pití, nebo hrát v kostky. Najednou mohla pojmout až 432 000 bojovníků.³⁹³ Álfheim představoval říši Světých Álfů. Nacházel se v koruně Yggdrasilu a byl položený o něco výše než Ásgard. Vanaheim se nacházel na stejné úrovni jako Ásgard, se kterým přímo sousedil. Sídli zde Vanové, bohové úrody a prosperity.

Prostřední sféra náležela lidem, obrům a Temným Álfům. Jötunheim byl říší obrů a rozprostíral se kolem celého Midgardu. Z větší části byl tvořen horami. Hlavní pevností byl Útgardar, kde žili ti nejsilnější obři ze všech, a také Útgardský Loki. Stejně jako Ásové, také většina obrů, zde měla postavena svá sídla. Midgard byl centrem celého světa. Byla to říše lidí obklopená mořem. Na rozdíl od ostatních světů zde plynul čas a bohové nad ním drželi ochrannou ruku. Svartalheim, temná říše, kterou obývaly Černí Álfové se nacházela pod kořeny Yggdrasilu.

Nejnižší sféra byla spojována se smrtí, nebo později též s peklem. To znázorňoval Muspelheim, ohnivý svět, který jako druhý vznikl jižně od prázdnoty Ginnungagap, v němž vládne pán ohně Surt.³⁹⁴ Sídli v něm také ohnivé bytosti, které se během ragnaröku vydaly bojovat proti Ásům. Niflheim je nejstarší z devíti říší. Byla to mrazivá a temná pustina, kterou protékalo devět ledových řek.³⁹⁵ Vedla tudy i řeka Slid, která byla plná zbraní padlých.³⁹⁶ Niflheim se dělil na několik částí, jež sloužily jako podsvětí pro lidi i bohy. Nejznámějším byl Hel, o který pečovala stejnojmenná bohyně smrti. Hel bylo potměšilé místo, obehnané vysokými železnými mřížemi.³⁹⁷ Mrtví, kteří zemřeli stářím nebo na nemoc, se sem odebrali, aby zde trávili věčné časy.³⁹⁸ Do Helu nesměl vstoupit nikdo živý, ať už bůh či člověk. Jedinou přístupovou cestou proto vedla skrz bránu střeženou obřím vlkem Garmem a přes ledovou řeku Gjöll, kterou střežila panna Módgurd.³⁹⁹ Nejtemnějším místem Niflhe-

³⁹³ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 89–90.

³⁹⁴ VLČKOVÁ, Jitka, pozn. 163, s. 213.

³⁹⁵ SPENCE, Lewis, pozn. 209, s. 81.

³⁹⁶ VLČKOVÁ, Jitka, pozn. 163, s. 102.

³⁹⁷ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 65.

³⁹⁸ Křesťanské prameny se snažily Hel zpodobnit s peklem a namísto běžného života, zde měly duše zemřelých trpět.

³⁹⁹ SPÁČILOVÁ, Libuše, WOLFOVÁ, Maria, pozn. 3, s. 35.

imu byl Niflhel, kam odcházeli vrazi a nečestné osoby.⁴⁰⁰ Čekala na ně síň plná jedovatých hadů, ve které byli navěky uvězněni.⁴⁰¹

Pouze u jedné říše není zcela jasné, do které sféry se řadila, a to Niðavellir. Ten byl domovem Dvergů, kterým vládl král Mótsogni.⁴⁰² Přesná lokalizace této říše není známa, ví se pouze tolik, že se nacházel jižně od Niflheimu.⁴⁰³

2.4.4 Ragnarök

Nejdůležitějším mezníkem v imaginárním životě bohů a germánské mytologii vůbec byl zánik světa. Na rozdíl od křesťanství se však nejednalo o definitivní konec existence, nýbrž pouze ukončení vlády jedné generace bohů a lidí a začátek další. Tato etapa se nazývala ragnarök, konečný osud bohů. Přestože bohové věděli, že je jejich osud nevyvratitelný, podnikli mnoho kroků, aby jej oddálili.

Předzvěstí ragnaröku byl příchod celoroční zimy, zvané fimbulvetr, která se měla opakovat třikrát za sebou. Tehdy vlci Hati a Sköl konečně dostihli a pohltili Slunce a Měsíc.⁴⁰⁴ Dlouhá a nepřerušovaná zima zapříčinila úhyn veškeré úrody, a tak na Midgardu nastal hladomor a rozpoutaly se války. Heimdallovu sluchu neušly přípravy obrů na boj, proto upozornil ostatní bohy troubením na roh Gjallarhorn, aby se i Ásové se začali chystat na rozhodující boj. Z nebe mezitím zmizely hvězdy a Midgard postihlo velké zemětřesení. Také posvátný strom Yggdrasil se začal otřásat v kořenech. Bylo to znamení, že se blíží Loki, jež vyplul na lodi Naglfar společně se Surtem a jeho přívrženci z Muspelheimu.⁴⁰⁵ Následovali ho Lokiho potomci, mořský had Midgarðsorm a osvobozený vlk Fenri.⁴⁰⁶ Z Jötuheimu připlouvala armáda obrů pod vedením Hryma a doprovázel je i vlk Garm.⁴⁰⁷ Pod tí-

⁴⁰⁰ VLČKOVÁ, Jitka, pozn. 163, s. 159.

⁴⁰¹ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 41.

⁴⁰² HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 28.

⁴⁰³ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 34.

⁴⁰⁴ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 93.

⁴⁰⁵ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 36–37.

⁴⁰⁶ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 93.

⁴⁰⁷ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 39.

hou obrů se zbortil duhový most Bifröst,⁴⁰⁸ ale pokračovali na planinu Vítgríd, kde na ně čekali Ásové v doprovodu statisíců Einherjů.⁴⁰⁹

Nastal finální střet mezi bohy a obry, který měl rozhodnout o osudu všech devíti světů. Jako první padl vůdce Ásů, Ódin, když ho sežral vlk Fenri. Hned na to se však do boje zapojil Ódinův syn, Vídar, a probodnul vlkovi srdce. Jiná nestvůra, obří had Midgarðsorm, se zatím vrhnula na svého letitého soka Tóra, ale tomu se jeho výpadu podařilo vyhnout a následně hada zabít. Hromový bůh se však nestihl včas dostat z dosahu jedovatého hadího dechu a nedlouho po tomto souboji zemřel.⁴¹⁰ Načež se jednoruký Tý utkal s podsvětním vlkem Garmem, ale ani on souboj s příšerou nepřežil. Věrný strážce Heimdall vyzval k souboji Lokiho a v následném boji se oba zahubili navzájem.⁴¹¹ Nakonec zbýval pouze bůh Frey, který svou jedinou zbraň dal své ženě, a tak snadno podlehnul ohnivému Surtovi.⁴¹² Ten pak jediným máchnutím meče spálil svět.⁴¹³ Ásgard, Midgard i Yggdrasil byly zcela zničeny. Jakmile však oheň vyhasl, vrátil se z Niflheimu bůh Baldr se svým bratrem Hödem.⁴¹⁴ Setkali se s přeživšími bohy na Idské pláni a opět začali budovat nový svět.⁴¹⁵ Opět se objevilo Slunce, tentokrát v podobě Sölovy dcery, která nahradila svou matku. Také lidské pokolení zůstalo zachováno, protože v kmenu stromu se schoval muž Líf a žena Líftrasi.⁴¹⁶ Takto nastalo nové období v pohanské mytologii.

⁴⁰⁸ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 303.

⁴⁰⁹ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 93.

⁴¹⁰ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 38.

⁴¹¹ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 94.

⁴¹² HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 139.

⁴¹³ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 97.

⁴¹⁴ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 40.

⁴¹⁵ Ragnarök měli přežít také Vídar, Váli, Hœni, Módi a Magni.

⁴¹⁶ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 82–83.

3 Loki

Loki je velice zvláštní postavou v germánské mytologii. Přestože se často vyskytuje v řadě příběhů, je známo pouze velmi omezené množství informací, které by podobně jako u Ódina či Tóra, vytvořily základ komplexní charakteristiky jakožto mytologické postavy. Přestože se o něm hovoří jako o Ásovi, jedná se primárně o obra a ve vyprávěních jako jediný z Ásů představuje zlý element a zároveň i Nemesis celého rodu Ásů. Loki bývá spojován ještě s dalšími čtyřmi postavami, vystupujícími v básních a ságách, a to s Útgardským Lokim, Lóðurem, Loptem a Logim. Tyto postavy jsou zcela rozdílné, ať už povahou či vystupováním, přesto jsou často spojovány, zejména kvůli podobnému jménu, do jedné osoby, a to do ásgardského Lokiho.

3.1 Charakteristika

Význam jména Loki není doposud zcela známa, pouze u jeho příjmi Lopt, které znamená „vzdušný“.⁴¹⁷ Loki je synem obra Fárbaútiho a obryně Laufey.⁴¹⁸ Jeho bratry byli obři Býleist a Helblindi.⁴¹⁹ Z neznámých důvodů ho bůh Ódin přijal za svého nevlastního bratra,⁴²⁰ a přestože obři byli nepřátelé Ásů, měl Loki volný přístup do Ásgardu. Dle Snorriho popisu měl mít Loki sličný vzhled. Často doprovází Ódina či Tóra na výpravách,⁴²¹ kde se většinou dostane do nesnází, nebo do nich přivede své společníky. Díky své výřečnosti a lstivosti se však dokáže z nebezpečných situací vymanit,⁴²² navíc jeho zásluhou získají Ásové své magické zbraně a Ásgard nepřekonatelné hradby.⁴²³ Přesto nemá v Ásgardu žádné sídlo, a tak často cestuje mezi Ásgardem a domovským Jötunheimem. Vzal si bohyni Siggyn,⁴²⁴ se kterou měl syna Nara.⁴²⁵ Další potomky měl s obryní Angrbodou, ale

⁴¹⁷ LITTLETON, C. Scott, pozn. 175, s. 823.

⁴¹⁸ Někdy je jako matka uváděna obryně Nál.

⁴¹⁹ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 64.

⁴²⁰ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 133.

⁴²¹ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 148.

⁴²² HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 155.

⁴²³ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 75.

⁴²⁴ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 34.

protože Loki pozřel plodný kámen, měli podobu nestvůr – obrovský vlk Fenri, převeliký had Jörmungand a ponurá dívka Hel.⁴²⁶ Ásové raději tyto stvůry uvěznili v rozdílných světech.⁴²⁷ Hlavní Lokiho mocí bylo přeměňování. Na rozdíl do ostatních bohů uměl změnit i pohlaví. Takto se například proměnil v klisnu a porodil osminohého koně Sleipniho, kterého daroval Ódinovi.⁴²⁸ Rovněž se uměl proměňovat i v jiná zvířata nebo na sebe vzít podobu obryně.⁴²⁹ Často se taková osoba vydává za někoho jiného a tím vyvolává nedůvěru mezi ostatními. Loki především ztvárňuje zlo, a přestože řadu jeho špatností ostatní bohové přehlíželi, vraždu jednoho z nich, boha Baldra, už ne.⁴³⁰ Loki byl za tento skutek potrestán tak, že ho pouty, stvořených ze střev jeho vlastního syna, přikovali ke skále a do obličeje mu kanul hadí jed.⁴³¹ Po svém osvobození se Loki přidal na stranu obrů a zahynul během ragnaröku.⁴³²

3.1.1 Lódur

O postavě jménem Lódur se zmiňuje pouze píseň *Völuspá* (viz kapitola 2.1.1 Eddické písně), kde Lódur vystupuje rovněž s bohem Hœnim jako Ódinovi bratři. Společně stvoří první lidskou bytost, které Lódur daruje krev, Ódin duši a Hœni rozum.⁴³³ Původ jména Lódur není znám. Protože se tato postava vyskytuje pouze ve *Starší Eddě*, předpokládá se, že byl později spojen s jinou postavou. Tou je nejčastěji zmiňován bůh Loki, který byl rovněž bratrem Ódina.⁴³⁴ Snorri ve své *Mladší Eddě* nahradil jméno Lódur bohem Vé.⁴³⁵

⁴²⁵ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 65.

⁴²⁶ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 193.

⁴²⁷ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 65.

⁴²⁸ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 76.

⁴²⁹ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 91.

⁴³⁰ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 137.

⁴³¹ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 141.

⁴³² HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 37.

⁴³³ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 29.

⁴³⁴ PULSIANO, Phillip, WOLF, Kirsten, pozn. 68, s. 395.

⁴³⁵ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 43.

3.1.2 Útgardský Loki

Útgardský Loki nebo též Útgarða-Loki je vládcem království Útgard, jež se nachází v Jötunheimu. Útgardský Loki byl velice mazaný a ovládal řadu kouzel. Mohl se přeměnit na obra Skrýmiho, zhmotnit myšlenku, oheň či stáří. Svou návštěvou ho poctí Tór a ásgardský Loki, na které nachystá několik nesplnitelných úkolů. Když jsou oba poraženi, odhalí jim, že všechny úkoly byly vesměs lsti, díky čemuž neměli šanci zvítězit. Poté nechal sebe i své království zmizet, aby se Tór nemohl pomstít a zůstal tak jediným soupeřem, kterého Tór nedokázal porazit.⁴³⁶ Útgardský Loki zcela vystihuje podstatu trickstera (viz kapitola 3.4.1 Trickster), ale přesto není jasné, zda měl spojitost s ásgardským Lokim.

O Útgardském Lokim rovněž píše dánský spisovatel Saxo Grammaticus (viz kapitola 2.1.2 Křesťanské kroniky). V jeho díle je Loki nazýván Útgarthulocus, ačkoliv se spíše podobá ásgardskému Lokimu. Útgarthulocus je zde zpodobněn jako veliký obr, který silně páchne a je přikován v temné jeskyni plné hadů. Zápach je natolik silný, že dokáže zabít člověka. Zde je však nadmíru jasné, že se hlavním účelem autora bylo co nejvíce zhanobit pohanské bohy (viz kapitola 3.3.6 Gesta Danorum).

3.1.3 Logi

Logi je staronorský výraz pro oheň, ale také název postavy v příběhu *Gylfaginning*.⁴³⁷ Logi byl ohnivý obr, či spíše samotné ztělesněním ohně, a žil v obřím království zvaném Útgard. Tam se zúčastnil soutěže v pojídání masa proti Lokimu, nad kterým zvítězil.⁴³⁸ Jiné prameny se o této postavě už dále nezmiňují. Vzhledem k podobnosti jmen Loki a Logi, jsou tyto postavy často mylně spojovány do jedné, a tak na základě tohoto spojení bývá považován za boha ohně. Takovéto tvrzení však nemá žádnou oporu v pramenech.

⁴³⁶ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 82–84.

⁴³⁷ LINDOW, John, pozn. 211, s. 48.

⁴³⁸ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 82.

3.2 Lokiho kult

Protože je Loki strůjcem většiny špatností a má společně se svými potomky a soukmenovci zničit Ásy, nebyl zřejmě mezi Skandinávci oblíben. Proto se také nedochovaly žádné zmínky o obřadech, či svatyních, které mu mohly být zasvěceny,⁴³⁹ přestože v jiných kultech nebylo neobvyklé uctívat i zlé bohy, aby se předešlo jejich mstě. Z toho lze vyvodit, že Loki buď nebyl vůbec součástí náboženských obřadů, nebo byl jeho kult zcela tabuizován.

3.3 Loki v reflexi pramenů

3.3.1 Haustlöng

Nejstarší písemný záznam, v němž je poprvé popsán Loki, je datován na začátek 10. století, přičemž autorství tohoto díla je přisuzováno norskému skaldovi Þjóðólfr z Hviniru.⁴⁴⁰ Text písně později přepsal Snorri Sturluson do *Jazyku básnického*, který je součástí *Mladší Eddy* (viz kapitola 2.1.1 Eddické písně). Příběh vypráví o lovecké výpravě Ódina, Höniho a Lokiho. Cestou potkají obra Tjaziho, který jim v podobě orla výpravu znepříjemňuje. Podaří se mu dokonce zajmout Lokiho, který chtěl orla odehnat, a teprve když mu Loki slíbí, že k němu přivede bohyni Idunn, je propuštěn ze zajetí. Po návratu do Ásgardu se Lokimu lstí podaří vylákat Idunn zpoza ásgardských hradeb, načež ji Tjazji unese. Jelikož bohyně Idunn měla na starosti péči o zlatá jablka, zdroj božské síly a mládí, začnou bohové brzy chřadnout a pohrozí Lokimu vysokým trestem, pokud ji nepřivede zpět. Loki si tedy půjčí ptačí perutě a v podobě sokola se vydá do země obrů. Tam najde nebohou Idunn, přemění ji v ořech a vrací se i s ní zpět k bohům. Toho si všimne obr Tjazi a v orlí podobě začne Lokiho pronásledovat. Avšak jakmile obr přelétne hradby Ásgardu, Ásové ho bez milosti zabijí. Na to přijede do Ásgardu obrova dcera Skadi a chce pomstít smrt svého otce. Bohové ji místo toho nabídnou sňatek s jedním z nich, s čímž obryně souhlasí, ačkoliv si skrz náhodný výběr vybere boha Njörda. Stanoví si proto ještě jednu podmínku, a to, že ji bohové musí rozesmát. Toho se ujme Loki,

⁴³⁹ JORDAN, Michael, pozn. 242, s. 177.

⁴⁴⁰ NEIJMANN, Daisy L. *Histories of Scandinavian Literature: Vol. 5 A history of Icelandic literature*. 1. vyd. Lincoln: University of Nebraska Press, 2006. ISBN: 978-0-80323-346-1. S. 32.

který jako jediný zná humor obrů a obryni se mu podaří rozesmát, a tak Skadi zůstává v Ásgardu.⁴⁴¹

3.3.2 Gosforthský kříž

Poblíž anglické vesničky Gosforth se nachází 4,42 m vysoký pískovcový kříž, původem z 10. století.⁴⁴² Jsou na něm vyryty výjevy z vikingské a křesťanské mytologie. Mimo jiné je zde zobrazen spoutaný Loki, nad kterým je had i jeho věrná žena Sygin (viz Příloha G). Dále se na něm nachází vyobrazení boje Tóra s hadem Jörmungandem a Vídara s vlkem Fenrim.

Nedaleko nálezu Gosforthského kříže byl nalezen fragment jiného pískovcového kříže, Kirkby Stephenský úlomek, původem z 8. století, na kterém je vyrytá neznámá spoutaná postava s rohy.⁴⁴³ Identifikace této osoby je dodnes sporná. Jelikož se tato část nacházela poblíž křesťanského kostela, je možné, že osoba na úlomku měla představovat uvězněného satana. Jiní historici se domnívají, že se může jednat o nejstarší zobrazení Lokiho. Ani jednu teorii však nelze podpořit dostatečnými důkazy, a proto nadále zůstává předmětem dohadů.

3.3.3 Starší Edda

První zmínka o Lokim se v eddických básních objevuje v nejstarší básni *Völuspá*, kde pod přímím Lóður pomáhá Ódinovi a Hænimu stvořit člověka. Lóður prvním lidem dá krev, která jim začne kolovat v žilách. Poté je útržkovitě líčen Lokiho osud, jak je spoutaný a čeká na konec světa. Když nastane ragnarök, je Loki popisován jako strůjce zla, který připlouvá z Muspelheimu.

Následuje *Lokasenna*, báseň ze 13. století,⁴⁴⁴ kde je ústřední postavou právě Loki. Vystupuje zde jako vyvolávač svárů a hanitel Ásů. U každého boha zná jeho největší prohřešky a neváhá jim je připomenout. Zde vyjde najevo, že je vlastně

⁴⁴¹ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 103–104.

⁴⁴² LAPIDGE, Michael, et al. *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Anglo-Saxon England*, 2. vyd. Chichester: Wiley-Blackwell, 2013. ISBN: 978-0-470-65632-7. S. 218.

⁴⁴³ LITTLETON, C. Scott, pozn. 175, s. 823.

⁴⁴⁴ CLOVER, Carol J., LINDOW, John. *Old Norse-Icelandic Literature: A Critical Guide*. 1. vyd. Toronto: University of Toronto Press, 2005. ISBN: 978-0-8020-3823-4. S. 99.

Ódinův nevlastní bratr a ostatní bohové Lokimu připomenou jeho vlastní poklesky a urážky mu tak vracejí. Nakonec mu někteří bohové začnou vyhrožovat trestem, pokud hanění nenechá, ale Lokiho vypudí až příchod Tóra, který Lokimu pohroží svým kladivem Mjöllni.⁴⁴⁵ Pokračování básně popsal Snorri ve svém díle *Gylfaginning*.

Ve stejném století vznikla píseň *Brymskviða*, (viz kapitola 2.1.1 Eddické písně) ačkoliv její děj se odehrává ještě před událostmi v *Lokasenně*. Loki vypátrá Tórovo kladivo. Tór se vydá za obry převlečen za bohyni Freyu a Loki ho doprovází v převleku služebné. Jeho výřečnost zabrání prozrazení Tórova převleku a pomůže mu tak získat zpět jeho kladivo.⁴⁴⁶

Loki je dále zmíněn v hrdinské básni *Reginsmál* (Píseň o Reginovi). V ní Loki chytí trpaslíka Andvariho a výměnou za jeho svobodu získá zlato a prsten. Andvari však poklad proklel a ten, kdo ho bude vlastnit, bude zabit vlastními potomky a celému rodu přinese jen svár. Pokladem pak Loki, Ódin a Hæni vycpou vydří kůži, která představovala jiného trpaslíka, nešťastnou náhodou zabitého při lovu. Na trpaslíky, kteří toto odškodnění dostali za smrt svého bratra, dopadla ona kletba a vzájemně se téměř vybili.⁴⁴⁷

3.3.4 Mladší Edda

Nejobsáhlejší informace o Lokim obsahuje *Gylfaginning*, který detailněji popisuje písně ze *Starší Eddy* a obsahuje i řadu dalších příběhů z jiných pramenů. Loki v tomto díle již není zmiňován jako spolustvořitel lidstva a vystupuje zde převážně jako záporná postava. Ve výčtu bohů je jako třináctý Ás jmenován Loki, přičemž Snorri bohatě popisuje jeho charakteristické rysy a postavení. Přestože se Loki řadí mezi Ásy, je zde rovněž poznamenáno, že ve skutečnosti je potomkem dvou bohů a sám je otcem tří nestvůr. Kromě těchto potomků se podle jednoho příběhu stal matkou i osminohého koně Sleipniho, to když se snažil odlákat hřebce

⁴⁴⁵ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 131–146.

⁴⁴⁶ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 147–156.

⁴⁴⁷ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 291–298.

bezejmenného obra-stavitele, který s Ásy uzavřel sázku, ale ti ho nechtěli nechat vyhrát.⁴⁴⁸

Následuje velmi zvláštní výprava do země obrů Útgardu, kam Tóra doprovází Loki a děti sedláka Tjálfí a Röskva. Zde se v obří pevnosti setkají s tzv. Útgardským Lokim, který je vyzve k souboji v pojídání, síly a rychlosti, poté co všichni čtyři členové výpravy prohrají jim Útgardský Loki sdělí, že soutěž nemohli nijak vyhrát a následně i s pevností zmizí.⁴⁴⁹

Poté je popisován příběh, který navazuje na píseň *Baldrsdraumar*. Z obavy ze smrti Baldra, ho jeho matka učiní nesmrtelným a Loki na něj proto začne žárlit. Lstí vyláká z jeho matky Frigg jeho jedinou slabinu, a tou je větvička jmelí. Loki zneužije slepého boha Höda a vloží mu do ruky šíp, vytvořený z oné větvičky jmelí. Když Baldr zemře, vyšlou Ásové posla do Helu, a snaží se s vládyní Helu dohodnout, aby Baldra z říše mrtvých propustila. Hel souhlasí pod podmínkou, pokud všechny bytosti ukápnou za Baldra slzu. Tomu však Loki, přeměněný na obryni, zabráni a Baldr tak musí v Helu zůstat. Když se bohové dovtipí, kdo doopravdy stál za jeho smrtí, Loki v podobě lososa uteče. Bohové jej však brzy vypátrají a za trest zabijí jeho syna, jehož střeva přemění na pouta, kterými Lokiho připoutají ke skále. Skadi mu pak nad hlavu dá jedovatého hada, z jehož zubů kane jed na Lokiho tvář. Zůstane s ním pouze jeho věrná manželka Sygin, která hadí jed zachytává do misy. V příběhu o konci světa se Loki osvobodí a společně s obry a stvůrami zaútočí na Ásgard. Loki v boji padne při souboji s Heimdalem.⁴⁵⁰

Další Lokiho příběhy jsou popisovány v *Skáldskaparmálu*. Zde je převyprávěn příběh z díla *Haustlög*. Následuje drobná zmínka o nepřátelství, které panuje mezi Lokim a Heimdalem, které započalo sporem o Freyjin náhrdelník.⁴⁵¹ Pokračuje dovysvětlením úvodu k *Lokasenně*, v němž se ukáže, že Loki před příchodem na hostinu zabil Ægiho služebníka Fimafenga. Další Lokiho zlým činem bylo ustřížení vlasů bohyni Sif, Tórovy ženy. Aby Loki svou nestoudnost napravil, musí se vydat k Temným Álfům, kteří pro něj kromě vlasů ukovají i dary pro ostatní bohy.

⁴⁴⁸ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 75–76.

⁴⁴⁹ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 79–84.

⁴⁵⁰ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 91–96.

⁴⁵¹ O čem přesně příběh pojednává, nám není známo, protože se celý příběh nedochoval.

Loki toho využije a navštíví trpaslíky Brokka a Sindriho. Těm ukáže výtvořiny Temných Álfů, aby se pokusili jejich práci překonat a pokud se jim to podaří, získají Lokiho hlavu. Trpaslíci vytvoří zlatého kance, prsten Draupni a mocné kladivo Mjöllni, které má kratší rukojeť. Loki se totiž bál, že by trpaslíci mohli vyhrát, a tak je během práce obtěžoval v podobě mouchy, následkem čehož se rukojeť kladiva zlomila v půli. Loki se poté i s trpaslíky vrátí do Ásgardu a všechny kouzelné předměty daruje ostatním bohům. Ti pak rozhodnou, že nejlepší práci odvedli trpaslíci a ti se hned dožadují Lokiho hlavy. Ten jejich nárok odmítá, protože jim sice patří hlava, ale nikoliv krk a krev. Trpaslíci se proto obrátí na Tóru, aby se jich zastal. Ten Lokiho chytí a trpaslíci mu řemínkem Vartari zašijí ústa.⁴⁵² Poslední zmínkou o Lokim je rozšířenější příběh *Reginsmál*, původní básně ze *Starší Eddy*.

3.3.5 Völuspá hin skamma

Krátká báseň, jež se dochovala ve *Starší Eddě* a *Flateyjarboku* a také coby odkaz rovněž v *Mladší Eddě* v průběhu 12. – 14. století.⁴⁵³ V několika strofách je vysvětleno, jak Loki přišel ke svým nebezpečným potomkům. Umožnil mu to tzv. plodný kámen, který Loki snědl.⁴⁵⁴

3.3.6 Gesta Danorum

Saxo Grammaticus ve svém díle *Gesta Danorum* líčí příběh hrdiny Thorkila, který objeví jeskyni, v níž sídlí obři. Thorkil je nucen před nimi uprchnout a cestou potká obra Utgarthilocus,⁴⁵⁵ který dokáže ovládat počasí. Podaří se mu však utéct a navrátit se ke svému králi. Ten mu však nařídí, aby se vrátil a přesvědčil se, že ho Utgarthilocus nepronásledoval. Po návratu do jeskyně Thorkil zjistí, že onen obr je přikován velkými pouty a jeho vzhled je značně zanedbaný. Thorkil mu odřízne kus vousů jako důkaz a vrátí se ke svému králi, kterému vyličí, co viděl. Král je za-

⁴⁵² STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 121–123.

⁴⁵³ LITTLETON, C. Scott, pozn. 175, s. 818.

⁴⁵⁴ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 193.

⁴⁵⁵ Jméno znamená v překladu Útgardský Loki, ačkoliv dle popisu postavy se jedná spíše o ásgardského Lokiho.

rmoucen, že bůh, jenž kdysi zajišťoval dobrou úrodu, je v tak bídém stavu a raději konvertuje ke křesťanství.⁴⁵⁶

3.4 Role v mytologii

Kolem postavy boha Lokiho panuje celá řada nezodpovězených otázek. Jednou z takových záhad je, jak tato osoba vlastně vznikla a jaký byl její účel či role ve skandinávských mýtech.

3.4.1 Trickster

V žádné písni není zmíněna Lokiho božská funkce, a proto je možné, že ve vikingské mytologii měl roli trickstera. Tímto anglickým výrazem, který nemá přesný český ekvivalent, se označují postavy, které vynikají svou lstivostí a přesvědčováním a mají tak značný vliv na společenství, ve kterém žijí. Svým chováním mohou vyvolávat konflikty a různorodé zápletky, protože jsou vynikajícími manipulátory a lháři. Většinou stojí v pozadí událostí, aby na ně nespadlo podezření. Avšak většinou jsou odhaleni a vzhledem k tomu, že se přímým konfliktům chce vyhýbat, snaží se celou situaci urovnat po dobrém. Trickster tedy neustále balancuje na hranici dobra a zla, přičemž hlavní cílem je vlastní prospěch. Prototyp takové postavy se objevuje napříč všemi náboženstvími i lidovými pohádkami. Asi nejznámějším trickster je liška vyskytující se ve známých bajkách. Sekunduje ji postava kojota, jenž vystupuje v mytologii severoamerických indiánů.⁴⁵⁷ Za trickstera je považován i křesťanská podoba Satana.⁴⁵⁸ Takto by mohlo být vysvětleno Lokiho chybějící zastoupení v jiných mýtech a zároveň i jeho funkce v eddických písních.

⁴⁵⁶ GRAMMATICUS, Saxo. *The History of the Danes: Books I-IX*. Cambridge: Brewer, 1979. ISBN: 0-85991-502-6. S. 268–270.

⁴⁵⁷ MORGAN, Winifred. *The Trickster Figure in American Literature*. 1. vyd. New York: Palgrave Macmillan, 2013. ISBN: 978-1-137-34471-7. S. 8.

⁴⁵⁸ DE LA TORRE, Miguel, HERNÁNDEZ, Albert. *The Quest for the Historical Satan*. 1. vyd. Minneapolis: Fortress Press, 2011. ISBN: 978-0-8006-6324-7. S. 200.

3.4.2 Ódinova trojice

Jednou z možných teorií, vysvětlujících Lokiho původ, může souviset přímo se samotným Ódinem.⁴⁵⁹ Hlavními postavami v popředí skaldských příběhů je většinou Ódin, Tór a Loki, přičemž každá z těchto postav disponuje jinými schopnostmi a charakterovými rysy. Hlavní bůh Ódin představuje moudrost, uvážlivost a noblesu vyšší vrstvy. Tór zase ztvárňuje hrubou sílu, prudkost a zastupuje střední vrstvu, to jest sedláky a bojovníky. Posledním z trojice je Loki, který užívá hlavně svou lstivost, mstivost a neváhá se dopouštět zavrženíhodných činů, čímž může zastupovat poslední nejnižší vrstvu, kam patřili zločinci, otroci a křivopřísežníci. Všechny tyto tři osobnosti představují odlišné aspekty pohanské společnosti v raném středověku a dohromady by mohly vytvořit jednu komplexní osobu, která stejně jako člověk koná dobré i zlé skutky. Může se tedy jednat o tři osobnostní rysy Ódina, jež byly rozděleny do vícero postav tak, aby se separovaly negativní vlastnosti hlavní boha a role méně ušlechtilých schopností převzali noví bozi. To mohlo znatelně pomoci jarlům, kteří svůj původ odvozovali právě od Ódina, jenž tak ztvárňoval téměř idylického zakladatele rodu.

3.4.3 Ztělesnění zla

Dalším vysvětlením může být tradiční rozdělení sil na dobro a zlo. Aby se svět nacházel v rovnováze, musí se vzájemně prolínat a soupeřit spolu. Loki jako zástupce obrů, jež představovali živly a negativní protiváhu laskavých bohů, neustále Ásům škodí. V písních je zmíněna většina zavrženíhodných skutků, které i v severogermánské společnosti byly velmi vážným prohřeškem, které končily vyobcováním ze společnosti nebo smrtí.⁴⁶⁰ Mezi takovéto činy patří například vražda služebníka, urážky bohů, zabití syna vládce, křivá přísaha a mnoho dalších.⁴⁶¹ O nápravu těchto skutků se vždy postaral Tór,⁴⁶² jež různými výhrůzkami donutily Lokiho své činy alespoň částečně napravit, čímž se události vrátily do původního stavu. Výsledkem negativního chování bylo i narození nestvůr, namísto normálních potomků, jaké měli ostatní bozi. Hadi a vlci představovali ve skandinávské mytolo-

⁴⁵⁹ PULSIANO, Phillip, WOLF, Kirsten, pozn. 68, s. 395.

⁴⁶⁰ STURLUSON, Snorri, pozn. 157, s. 112.

⁴⁶¹ HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 131.

⁴⁶² HEGER, Ladislav, pozn. 121, s. 143.

gii škodlivé symboly a představa zakončení života v síních Helu namísto Valhally rovněž vzbuzovala hrůzu. Také jeho potomci pokračovali v šíření zhouby. Hel odmítla propustit Baldra zpět k Ásům, nejspíše na popud svého otce Lokiho, Jörmungand zabil Lokiho největšího soka – Tóra, a Fenri zadával Ódina, který Lokiho přikoval ke skále. Loki také stál za počátkem konce světa, když zabil prvního Ása, což vyvrcholilo bojem dobra a zla, v němž dobro nakonec zvítězilo.

3.4.4 Křesťanský ďábel

Jiná teorie odkazuje Lokiho původ ke křesťanům. První zmínky o Lokim pocházejí z 10. století, a tudíž z doby, kdy do Skandinávie již dorazilo křesťanství. Ačkoliv zde nadále převažovala pohanská víra, byli to právě křesťané, kteří ve svých dílech začali zmiňovat Lokiho. Není tedy vyloučeno, že mohli do této tvorby zasáhnout, nebo také mohli mít vliv na pohanské písaře, kteří ve christianizaci viděli konec starých zvyků. Lze si totiž všimnout jistých prvků, jež jsou podobné s křesťanskou mytologií. Postava Lokiho nemá na rozdíl od ostatních ásgardských bohů svůj protějšek v jiných pohanských mytologiích.⁴⁶³ Naopak v křesťanském výkladu se velmi podobá ďáblovi, který v Novém Zákoně představuje lháře a podvodníka, který svádí ke scestí. V *Lokasenně* navíc Loki vyzdvihuje nedostatky ostatních bohů, čímž je veřejně uráží a tím i znevažuje víru v tyto pohanské bohy. Jistou křesťanskou paralelu je možné spatřit v ragnaröku. Nejvyšší bůh má syna, který je ztělesněním dobra a světla, podobně jako Ježíš Kristus. Ten je však zabit, díky zradě jednoho ze dvanácti společníků, což značí počet bohů i apoštolů. V následném boji zemrou pohanští bohové i všechna monstra. Tím započne nový začátek, tentokrát však pod vedením jediného boha Baldra, jenž se vrátí z říše mrtvých, což se nápadně podobá Ježíšově zmrtvýchvstání. Ostatně obratnou manipulaci s pohanskou mytologií převedl Saxo Grammaticus, který zcela změnil výstupy Ásů v eddických písních.

Ať už je Lokiho původ ve skandinávské mytologii jakýkoliv, v dochovaných pramenech představuje nedílnou součástí mýtických příběhů o bozích, které po staletí uctívali severogermánské kmeny a jež se vzájemně prolínaly s ostatními evropskými panteony.

⁴⁶³ Například bůh Tór se v keltské mytologii vyskytuje jako bůh hromu Taranis.

Závěr

V této práci jsou podrobně zpracovány sociokulturní jevy v rámci pohanské víry a jejich následná eliminace, spojená s přechodem na křesťanskou víru. Poukazuje také na to, jak byly tyto přechody uskutečňovány v jednotlivých oblastech a co z pohanské víry zůstalo zachováno.

Jsou vyzdvihnuty nejdůležitější historické prameny a zároveň problematika, která je s jejich použitím spojena. Jelikož je třeba vždy vzít v potaz náboženské poměry, ve kterých tyto práce vznikly a jež měly vliv i na jejich autory. Zároveň vyvrací mnohé rozšířené fabulace, které vznikly nedostatečnou analýzou pramenů a jejich zahrnutí do kontextu doby, v níž byly sepsány. Rovněž lze na základě obsahu usoudit, že germánské mýty byly částečně přejaty i z jiných náboženství a zároveň měly vliv na jiné evropské kultury.

Detailní rekonstrukce charakteristiky jednoho z bohů upozorňuje na nejednotný výklad představ, které na rozdíl od historických faktů, lze jen velmi obtížně doložit, přestože máme k dispozici patřičné zdroje.

Vzhledem k tomu, že se tato práce zabývá částí kultury a společenského fenoménu, je možné ji použít jako výchozí bod pro další studie se zaměřením na kulturu skandinávské společnosti, či zkoumání vlivu změn náboženského systému na společnost a kulturu.

Seznam použitých zdrojů

Seznam použitých pramenů

BRÉMSKÝ, Adam. *Činy biskupů hamburského kostela: velká kronika evropského Severu*. 1. vyd., Praha: Argo, 2009. ISBN: 978-80-257-0167-6

GRAMMATICUS, Saxo. *The History of the Danes: Books I-IX*. Cambridge: Brewer, 1979. ISBN: 0-85991-502-6

HEGER, Ladislav. *Edda*. 1. vyd. Praha: Argo, 2004. ISBN: 80-7203-533-9

JONAEUS, Jonas. *Orkneyinga Saga: sive historia Orcadensium*. 1. vyd. Kodaň: Sander & Schröner, 1780

KOZÁK, Jan. *Sága o Hervaře = Hervarar saga*. 1. vyd. Praha: Herrmann & synové, 2008. ISBN: 978-80-87054-14-7.

STURLUSON, Snorri. *Edda a Sága o Ynglingzích*. 2. vyd. Praha: Argo, 2003. ISBN: 80-7203-458-8

STURLUSON, Snorri. *Heimskringla: History of the Kings of Norway*. 7. vyd. Austin: University of Texas Press, 2010. ISBN: 978-0-292-73061-8

STARÝ, Jiří. *Eddica minora: hrdinské básně ze staroseverských ság*. 1. vyd. Praha: Herrmann & synové, 2011. ISBN: 978-80-87054-29-1

TACITUS, Publius Cornelius. *Germánie*. 1. vyd. Praha: Nákladem J. Otty, 1905

TURVILLE-PETRE, Edward Oswald Gabriel. *Hervarar saga ok Heiðreks*. 4. vyd. Londýn: Short Run Press Limited, 1976. ISBN: 0-903521-11-3

Seznam použité literatury

ANDRÉN, Anders, JENNBERT, Kristina, RAUDVERE, Catharina. *Old Norse Religion in Long-Term Perspectives: Origins, Changes, and Interactions*. 1. vyd. Lund: Nordic Academic Press, 2006. ISBN: 978-91-89116-81-8

BARNES, Michael P., *Runes: A Handbook*. 1. vyd. Woodbridge: Boydell Press, 2012. ISBN: 978-1-84383-778-7

BEREND, Nora. *Christianization and the Rise of Christian Monarchy: Scandinavia, Central Europe and Rus' C. 900-1200*. 1. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. ISBN: 978-0-521-87616-2

BRINK, Stefan, PRICE, Neil. *The Viking World*. 1. vyd. London: Routledge, 2008. ISBN: 978-0-415-33315-3

BUSCK, Steen, POULSEN, Henning. *Dějiny Dánska*. 1. vyd. Praha: NLN, 2007. ISBN: 978-80-7106-908-9

CLEMENTS, Jonathan. *A Brief History of the Vikings: The Last Pagans or the First Modern Europeans?* 1.vyd. New York: Carroll & Graf Publishers, 2005. ISBN: 1-84529-076-3

CLOVER, Carol J., LINDOW, John. *Old Norse-Icelandic Literature: A Critical Guide*. 1. vyd. Toronto: University of Toronto Press, 2005. ISBN: 978-0-8020-3823-4

COLUM, Padraic, POGÁNY, Willy. *The Children of Odin: The Book of Northern Myths*. 1. vyd. New York: Collier Books, 1984. ISBN: 0-02-042100-1

CRAIGIE, William Alexander. *The Religion of Ancient Scandinavia*. 1. vyd. Londýn: Constable & Company, 1914

DALY, Kathleen. *Norse Mythology A to Z*. 3. vyd. New York: Chelsea House Publications, 2009. ISBN: 9780816021505

DAVIDSON, Hilda Roderick Ellis. *Myths and Symbols in Pagan Europe: Early Scandinavian and Celtic Religions*. 1. vyd. Syracuse: Syracuse University Press, 1988. ISBN: 0-8156-2438-7

DE LA TORRE, Miguel A., HERNÁNDEZ, Albert. *The Quest for the Historical Satan*. 1.vyd. Minneapolis: Fortress Press, 2011. ISBN: 978-0-8006-6324-7

DUMÉZIL, Georges. *Gods of the Ancient Northmen*. 1. vyd, Berkley: University of California Press, 1977. ISBN: 0-520-03507-0

FORTE, Angelo, ORAM, Richard, PEDERSEN, Frederik. *Viking Empires*. 1. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. ISBN: 978-0-521-82992-2

FRIIS-JENSEN, Karsten. *Saxo Grammaticus: A Medieval Author Between Norse and Latin Culture*. 1. vyd. Viborg: Museum Tusculanum Press, 1981. ISBN: 87-88073-32-7

GUERBER, Hélène Adeline. *Myths of the Norsemen: From the Eddas and the Sagas*. 1. vyd. New York: Dover Publications, 1992. ISBN: 0-486-27348-2

HAM, Anthony, RODDIS, Miles. *Norsko*. 1. vyd. Praha: Svojtka, 2006. ISBN: 80-7352-351-5

HROCH, Miroslav, KADEČKOVÁ, Helena, BAKKE, Elisabeth. *Dějiny Norska*. 1. vyd. Praha: NLN, 2005. ISBN: 80-7106-407-6

CHANTEPIE DE LA SAUSSAYE, Pierre Daniël. *The religion of the Teutons*. 3. vyd. Boston: Ginn & Co, 1902

JORDAN, Michael. *Dictionary of Gods and Goddesses*. 2. vyd. New York: Facts on File, 2004. ISBN: 0-8160-5923-3

KADEČKOVÁ, Helena. *Dějiny Islandu*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 2001. ISBN: 80-7106-408-4

KADEČKOVÁ, Helena. *Dějiny severských literatur. Sv. 1., Středověk*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1989

KALIVODA, Jaroslav. *Island, Grónsko, Faerské ostrovy*. 1. vyd. Praha: KIWI, 1999

KAN, Alexandr Sergejevič. *Dějiny skandinávských zemí*. 1. vyd. Praha: Svoboda 1983

KARLSSON, Gunnar. *Iceland's 1100 Years: The History of a Marginal Society*. 1. vyd. Londýn: C. Hurst, 2000. ISBN: 1-85065-420-4

KING, Bernard. *Runy: písmo a magie Vikingů*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1996. ISBN: 80-85619-84-9.

KNIGHT, Sirona. *Little Giant Encyclopedia: Runes*. 1. vyd. Toronto: Sterling Publishing Company, 2008. ISBN: 978-1402760068

KÖNIG, Franz, et al. *Lexikon náboženství*. 1.vyd. Praha: Victoria Publishing, 1994. ISBN: 80-85605-51-1

KOZÁK, Jan. *Sága o Hervaře: komentář*. 1. vyd. Praha: Herrmann & synové, 2009. ISBN: 978-80-87054-15-4.

LAPIDGE, Michael, et al. *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Anglo-Saxon England*, 2. vyd. Chichester: Wiley-Blackwell, 2013. ISBN: 978-0-470-65632-7

LINDOW, John. *Handbook of Norse Mythology*. 1. vyd. Calif: ABC-CLIO, 2001. ISBN: 1-57607-217-7.

LINE, Philip. *Kingship and State Formation in Sweden, 1130-1290*. 1. vyd. Leiden: Brill, 2007. ISBN: 978-90-04-15578-7

LITTLETON, C. Scott. *Gods, Goddesses, and Mythology*. 1. vyd. New York: Marshall Cavendish, 2005. ISBN: 0-7614-7559-1

MACDOWALL, Maria Wilhelmina. *Asgard and the Gods: The Tales and Traditions of Our Northern Ancestors*. 8. přepr. vyd. Londýn: Sonnenschein, 1894.

MACLEOD, Mindy, MEES, Bernard. *Runic Amulets and Magic Objects*. 1. vyd. Woodbridge: Boydell Press, 2006. ISBN: 978-1843832058

MORGAN, Winifred. *The Trickster Figure in American Literature*. 1. vyd. New York: Palgrave Macmillan, 2013. ISBN: 978-1-137-34471-7

MOUNTFORT, Paul Rhys. *Nordické runy: pochopení, používání a interpretace starověkého vikingského věšteckého systému*. 1.vyd. Karviná: TENNO, 2005. ISBN: 80-903592-2-1.

MUNCH, Peter Andreas. *Norse Mythology: Legends of Gods and Heroes*. 1.vyd. New York: The American-Scandinavian Foundation, 1926.

NEIJMANN, Daisy L. *Histories of Scandinavian Literature: Vol. 5 A history of Icelandic literature*. 1.vyd. Lincoln: University of Nebraska Press, 2006. ISBN: 978-0-80323-346-1

OHLSSEN, Becky, PARNELL, Fran. *Švédsko*. 1. vyd. Praha: Svojtka, 2007. ISBN: 978-80-7352-470-8.

PAGE, Raymond Ian. *Runes*. 1. vyd. Berkeley: University of California Press, 1987. ISBN: 0-520-06114-4

PAGE, Raymond Ian. *An Introduction to English Runes*. 2. vyd. Woodbridge: Boydell Press, 1999. ISBN: 0-85115-768-8

PARTRIDGE, Christopher. *Lexikon světových náboženství*. 1. vyd. Praha: Slovart, 2006. ISBN: 80-7209-796-2.

PAXSON, Diana L. *Základní kniha germánského pohanství: na duchovní cestě Ásatrú*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. ISBN: 978-80-247-3217-6

PODBORSKÝ, Vladimír. *Náboženství pravěkých Evropanů*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN: 80-210-4178-1

PULSIANO, Phillip, WOLF, Kirsten. *Medieval Scandinavia: An Encyclopedia*. 1. vyd. New York: Garland, 1993. ISBN: 0-8240-4787-7

SCOTT, Franklin Daniel. *Sweden, the Nation's History*. 1. rozš. vyd. Carbondale: Southern Illinois University Press, 1988. ISBN: 0-8093-1489-4

SPÁČILOVÁ, Libuše, WOLFOVÁ, Maria. *Germánská mytologie: Svět germánských božstev*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1996. ISBN: 80-7198-138-9

SPENCE, Lewis. *A Dictionary of Non-Classical Mythology*. 1. vyd. New York: Cosimo, 2005. ISBN: 1-59605-342-9

SPRAGUE, Martina. *Sweden: An Illustrated History*. 1. vyd. New York: Hippocrene Books 2005. ISBN: 0-7818-1114-7

SPURKLAND, Terje. *Norwegian Runes and Runic Inscriptions*. 1. vyd. Woodbridge: Boydell Press, 2005. ISBN: 1-84383-186-4

TODD, Malcolm. *Germáni*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 1999. ISBN: 80-7106-263-4

VLČKOVÁ, Jitka. *Encyklopedie mytologie germánských a severských národů*. 1. vyd. Praha: Libri, 1999. ISBN: 80-85983-91-5

ZILMER, Kristel. *"He drowned in Holmr's Sea, his cargo-ship drifted to the sea-bottom, only three came out alive": records and representations of Baltic traffic in the Viking age and the early Middle Ages in early Nordic sources*. 1. vyd. Tartu: Tartu University Press, 2005. ISBN: 9949-11-073-4

Seznam použitých webových stránek

Denmark. In: *Encyclopædia Britannica* [online]. Aktualizováno 19. 9. 2013 [vid. 17.9. 2013]. Dostupné z: www.britannica.com/EBchecked/topic/157748/Denmark/276114/The-Viking-era

JESPERSEN, Knud Jesper Vinggård: eds. *Factsheet Denmark* [online]. [vid. 17. 9. 2013]. Dostupné z: <http://denmark.dk/en/~media/Denmark/Documents/Society/History-2003-en.jpg>

The History of Christianization in: *Árni Magnússon Institute for Icelandic Studies* [online]. [vid. 21. 9. 2013]. Dostupné z: http://www.arnastofnun.is/page/the_history_of_christianization

Seznam příloh

Příloha A: Dřevořez Gamla Uppsaly z 16. stol. na základě popisu Adama Brémského. Zdroj: MAGNUS, Olaus. *Historiae de gentibus septentrionalibus*. 1. vyd. Antverpiae: Apud Ioannem Bellerum, 1558

Příloha B: Jellingský runový kámen ze tří stran. Zdroj: *National Museum of Denmark* [online]. [vid. 20. 2. 2014]. Dostupné z: <http://natmus.dk/>

Příloha C: Rituálně oběšený muž, následně pohřbený v bažině. Zdroj: *Tollund Man* [online]. [vid. 14. 12. 2013]. Dostupné z <http://www.tollundman.dk/>

Příloha D: Přehled základních runových abeced. Zdroj: BARNES, Michael P., *Runes: A Handbook*. 1. vyd. Woodbridge: Boydell Press, 2012. ISBN: 978-1-84383-778-7

Příloha E: Rodokmen severských bohů podle eddických písní

Příloha F: Ilustrace uspořádání devíti světů podle Mladší Eddy. Zdroj: CROSSLEY-HOLLAND, Kevin. *The Norse Myths*. 1. vyd. New York: Pantheon Books, 1980. ISBN: 978-0394748467

Příloha G: Reprodukce Gosforthského kříže s náhledem na detail. Zdroj: BEARD, David. The Gosforth Cross. In: *Archaeology in Europe* [online]. [vid. 1. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.archeurope.com/index.php?page=gosforth-cross>

Příloha H: Digitální verze bakalářské práce na CD

Přílohy

A. Dřevořez Gamla Uppsaly

Příloha A: Dřevořez Gamla Uppsaly z 16. stol. na základě popisu Adama Brémského. Zdroj: MAGNUS, Olaus. *Historiae de gentibus septentrionalibus*. 1. vyd. Antwerpiae: Apud Ioannem Bellerum, 1558

B. Jellingský runový kámen

Příloha B: Jellingský runový kámen ze tří stran. Zdroj: *National Museum of Denmark* [online]. [vid. 20. 2. 2014]. Dostupné z: <http://natmus.dk/>

C. Tollundský muž

Příloha C: Rituálně oběšený muž, následně pohřbený v bažině. Zdroj: *Tollund Man* [online]. [vid. 14. 12. 2013]. Dostupné z <http://www.tollundman.dk/>

D. Přehled runových abeced

Etruské písmo z 8. – 5. stol. př. n. l.

A C E F I B ⊗ I K L W Y P M Q P S S S T V X Φ Ψ Θ F 8
 a g e v, f dz ch th i k l m n p sh q r s t u ks ph kh f

Göktürkské písmo

g t s o k u p o d y g n s k ö t a ç n ç k k i d y n i ş k l b

Germánský futhark prostý

f u b a r k g w h n i j æ p z s t b e m l n o d

Anglo-fríský futhork

f u b o r c g w h n i j i p x s t b e m l n d œ a æ y ea

Dlouze rozvětvený mladší futhark

ɲ ɓ ʈ ʀ ɣ * ɖ | ɗ ɥ ʔ ʙ ʦ/ʦ ɟ ɰ
 u ɓ ã r k h n i a s t b m l r

Krátce rozvětvený mladší futhark

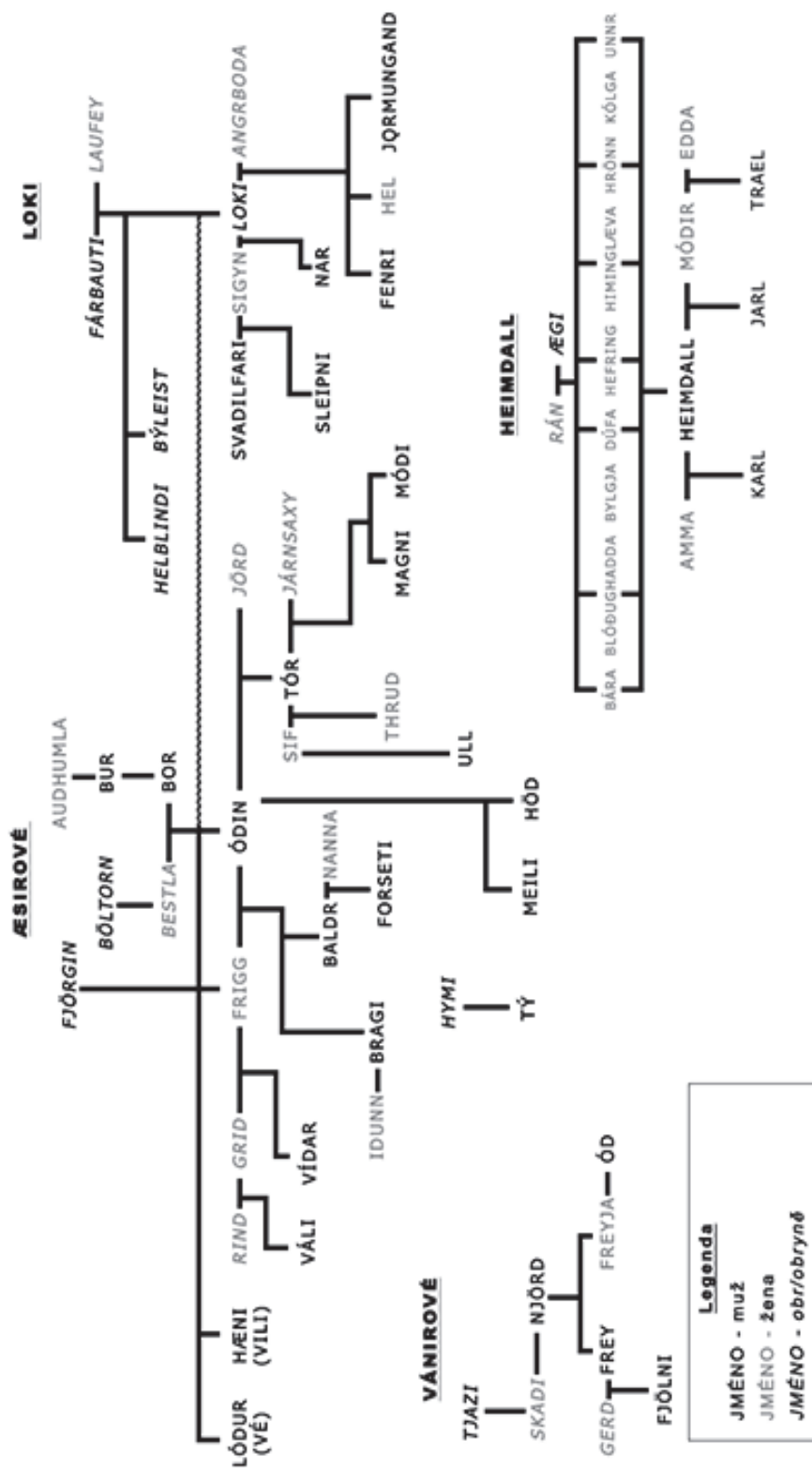
ƒ ʱ ɓ ɤ R ʎ ɿ ɮ ɹ ɻ ɽ ɿ ɽ ɿ
f u ɓ ã r k h n i a s t b m l R

Hälsinglandské runy

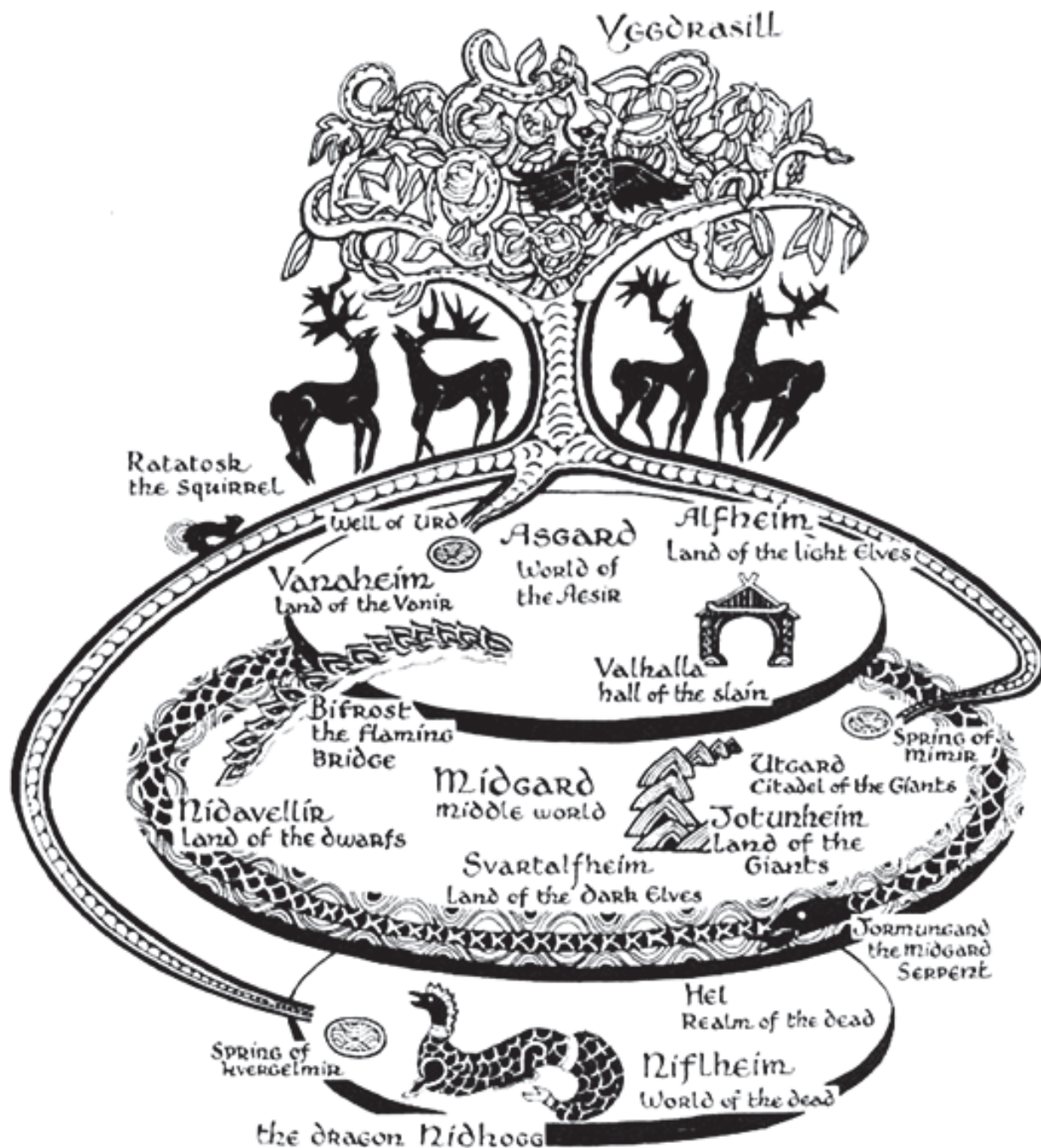
f u b r k h n i a s t b m l r

Příloha D: Přehled základních runových abeced. Zdroj: BARNES, Michael P., *Runes: A Handbook*. 1. vyd. Woodbridge: Boydell Press, 2012. ISBN: 978-1-84383-778-7

Příloha E: Rodokmen severských bohů podle eddických písní

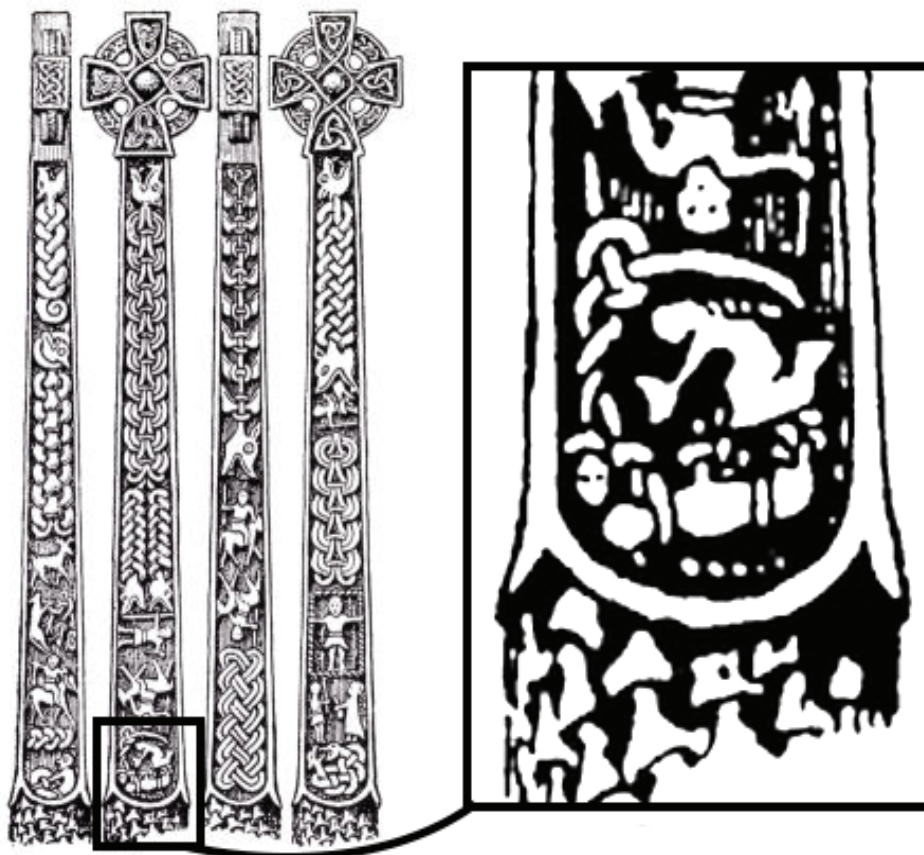

F. Devět světů a strom Yggdrasil

Příloha F: Ilustrace uspořádání devíti světů podle Mladší Eddy. Zdroj: CROSSLEY-HOLLAND, Kevin. *The Norse Myths*. 1. vyd. New York: Pantheon Books, 1980. ISBN: 978-0394748467

G. Gosforthský kříž

Příloha G: Reprodukce Gosforthského kříže s náhledem na detail. Zdroj: BEARD, David. The Gosforth Cross. In: *Archaeology in Europe* [online]. [vid. 1. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.archeurope.com/index.php?page=gosforth-cross>

H. Digitální verze bakalářské práce na CD

Příloha na CD/DVD obsahuje digitální verzi této bakalářské práce ve formátu .pdf